Samtal emellan Argi Skugga och en obekant Fruentimbers Skugga

Nyligen ankommen til de Dödas Rjke

Förord till den elektroniska utgåvan

Samtal emellan Argi Skugga och en obekant Fruentimbers Skugga har digitaliserats av **KvinnSam på Göteborgs Universitetsbibliotek** och genom en högupplöst pdf-fil i september 2013 anpassats till Projekt Runeberg såsom 300 dpi jpg-bilder i färg av Ralph E.

Sidonumreringen är inte helt i sin ordning, då vissa sidonummer har använts dubbelt medan andra blivit överhoppade, men det har kontrollerats så att alla sidor finns med.

Detta är ett av 1700-talets tidiga fruntimmerstidskrifter, varför upphovsrätten för länge sedan är utgången.

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas Rjke.

STOCKHOLM,
Tryckt uti thet Kongl. Tryckeriet
1738

Läfare!

I ftället för widare Företal/ fom hela detta blad egentel. fynes wara och den ombudne kundgiörelfen/ meddeles Tig det bref i egna *Termer*, fom derwid följt/ Nembl.

Monfieur

Je vous envoi cy joint le commencement d'une piece d'une nouvelle façon. Vous la communiquerez au public ſi vous le trouvez à propos. Ne vous mettez point en peine de ce que cecy vous vient d'une femme. En veuve j'ai en loiſir de faire ces Reflexions & autres dont je veux vous donner part une fois par ſemaine par des mains fures ſi vous voulez les imprimer & faire diſtribuer. Jl n'importe à perſonne qui je ſuis. Au reſte vous aurez la bonté d'indiquer, que s'il y a quelqu'un, qui par la poſte ou autrement par ecrit, me veut communiquer de ſes idées ſous l'addreſſe que j'ay marquée cy bas, je le ſerai recevoir chez vous & à la poſte, & ſerai redevable de tout l'utile qu'on me communiquera. Je ſuis

Monſieur

Ce 2. May 1738.

Vôtre trèshumble ſervante

L'ombre d'une femme inconnue

ou

Den okiände Qwinno-Skuggan.

Hwaraf Tu ſer/ at Skuggan ber det man wille meddela denſamma ſina tanckar uti det ſom kan behagas.

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas

Rjke.

*

Då den Swenſka *Argus* redan för någon tid ſedan blifwit död, och nu ſom berättes, wandrar i de Eliſäiſke Länder, hwaräſt hans ſkuge ock är, men har den gåfwan at ock för ſig och ifrån ſin kropp affkild gå omkring tala och lära; ſå är händt at et Fruentimmer näſtan på lika ſätt ſom *Argus* nyl. blifwit död i en långt aflägſe ort, hwaräſt hon ej mera wetat af *Argus* än hwad det allmänna rycktet henne tilbragt, ſom likwäl upwäckt hos henne mycken åſtundan at ſe denne *Argi* berömwärde arbeten; och som hon ej för aflidandet kunnat winna ſin önſkan, ſå har hennes ſkugge, ſom effteråt ſådt samma Egenſkap som *Argi,* råkat denne ſenare wid omwandringen i det okiända landet, och kommit med honom i tal. Et ?eligt par. Skuggar bägge. Hörpå hwad de ſäija.

Förfta Samtal.

Fruentimbers Skuggan.

God dag min goda Skugga; det är mig ganſka kiärt råka någon ſom jag kan tala med. Jag har gått här rätt nu hela 3. gånger tolf timar utan at finna en ſom jag kunde förtro mig at ſpråka med. Men ſom jag dömmer om dig effter dit anſeende, ſå giör jag mig intet betänkande at rådfråga mig med dig om ett och annat ty jag ſer dig an för mycket redlig och hielpſam.

Argi Skugga.

Du talar mycket wäl om mig efter et blott påſeende. Som du äfwen kommer mig både ährlig och beſynnerlig före, ſå wil jag ſäija dig, utan widare företal, hwem jag är, nembl. den namnkunniga Swenska *Argi* ſkugga. Du måſte ock ſå wäl ha hördt talas om min upricktiga *Principal.* Men ſäg mig hwem är du?

Fruentimbers Skuggan.

Ach! är du Swenſka *Argi* ſkugga. Jag gläder mig at ha råkat dig, ty om din *Principals* artiga och lärde ſkriffter har jag mycket hördt i min aflägſe ort i öfwerwerlden, faſt jag dem aldrig fådt ſee förr än nu jag kommit i detta effterwerldiſka riket, hwaräſt jag juſt råkat på et ſtälle där borta der bodbäraren altid anländer från werlden, och ſom han ännu medbringar af din *Principals* ſkriffter så har jag dem där til en dehl fådt läſa genom en hoop små ſkuggars förſorg, som där willigt utdela de ankommande tidningar. Jag ſer du liknar och ſåledes wet jag at du är äfwen ſå willig at underrätta, ſom någon kan wara at det af dig begiära. Jag längtar at komma med dig til tals om ſaker. Men förſt at swara hwem jag är, ſå är mit namn, ſåwäl ſom min *Principal*innas: obekant och långwäga. Jag kan ej mer ſäjja och du är alt för *diſcret* at mer fråga. Men kiäre! ſom ock jag här å orten är okiänd, hwad är detta för en wacker neigd där wij nu ha råkats.

Argi Skugga.

Jag måſte lee åt din enfaldighet, men undrar ej derpå när jag beſinnar dit kiön, och wil ſåledes lämpa mig dereffter. Det är wißerligen af händelſe at du kommit hit, ty under en tämelig tid jag här warit har jag hit tils ingen ſedt af dit ſlag. De äro ſom jag af ålder hördt, här ock mycket ſälsynte. Mit Släkte har intet nödigt fråga, ty hwar en ſom komer hit ſer på ſtunden at detta är de affomnade *Philoſophers* och lärdas *reſidence*-orts ut-ägor, ja de se ock genaſt deras egen bohning där långt framme och hwad de giöra, hwilket du aldeles intet kan ſee, och jag knapt, jag tilſtår det.

Fruentimbers Skuggan.

Ja, ja, det mäſta jag wet är at jag intet wet, men derföre har jag warit (Jag talar nu och hädaneffter i min *Principal*innas Perſohn) och är ännu begiärlig at lära. Kan man intet få komma ſå när at man åtminſtone fick ſe de lärdas parck? öfwer de der närmaſte och nyaſte grafwarne ock windbryggorne tycker jag mig wäl med goda ord ſkola komma fram; men wet du ingen biwäg om de gamla broarne som jag knapt kan ſee där borta. Jag har hördt ſäijas at några både Fruer och Jungfruer ifrån mäſt alla *Europæi*ſke Soknar i långe förflutne och äfwen ſenare tider ſluppit tämeligennär.Såsom en Grefwinna *Königsmark* och Fru *Brenner* i Swerige: Fru *Anna Cath. v. Kraak* och *Brigitta Tott* i Danmark: Den Lutherſka Frun *Maria von Hagen* i Tyſkland: Jungfru *Anna Maria Schurman* i Nederland: *Eliſabeth Iohanna Weſtonia* i England: Grefwinnan *dela Vergne* och *Madame D'acier* i Franckrike: hertiginnan af *Albuquerque* och *Catharina Pacenſis* i Spanien. &c. &c. Jag wil benöija mig med at ſtå längre ifrån, om du bara kunde och wille hielpa mig at komma något närmare än wij nu här äro.

Argi Skugga.

Jag tror du måſte wara ett af de rättſinte qwinfolck ſom mina, (jag wil äfwen härifrån tala i min Herres Perſohn) *Moraler* och råd i lifstiden hafwa bragt på detta goda upsåt. Det är mig kiärt ſe någon ſom de gjordt intryck hos.

Jag wil gierna hielpa dig widare så långt du kan hinna.

Fruentimbers Skuggan.

Nog har jag med nöije läst dina Skrifter så mycket jag deraf fådt se fast än det ej warit förr än effter döden som jag redan sagt, och har jag med dig offta önskat, at man i Swenska Språket, så wäl som hos andra folckslag skier, hade flere goda tilgångar åtminstone i de mäst nödige wetenskaper: då kunde hwar en som i sit stånd och wilkor ej behöfde de främmande Språken, anwända den tid som nu på deras lärande förut och offta ganska länge til bringas, at genast utur de skrifter han förstodo utan omwäg inhämta sielfwa sakerne. Altså, om jag i lifstiden hafft tilfälle med dig tala, skulle dettas wärckstälning warit en hufwud *punct,* som jag skulle bedtdig befordra och warit försäkrad om, at du effter dit *patrioti*ska sinnelag wäl skulle welat göra, och til et behörigt bruk deraf de Swänska anråda; ty du wet sjelf, at äfwen detta medlet är det som åstadkommit, at hela *Nationer* nu för hela werlden bära namn af skickeliga, ja sjelf hos deras afwunnare och fiender. Hwad mig angår så har jag ofta roat mig och lärdt i utländningarnes skriffter, det som i de Swenska ännu ej finnes.

Argi Skugga.

Du talar naturl. och rätt. Wist är det en berömmelig sak at på alt giörligit sätt befordra den stora hopens uplysning, för de många härliga fruckter som deraf flyta både i anseende til Guds rena kännedom och fruchtan, som ock den menskel. Sammanlefnadens befordran och lättande; hwar om jag fram bättre då wij råkas, lär så tilfälle dig at underrätta; men har du denne gång något widare?

Fruentimbers Skuggan.

Ja nog har jag en hel hop at tala med dig om. Och effter det är så mycket, wet jag knapt hwar om jag skall först begynna. Men jo, bodbäraren ifrån werlden sade ock, at nu snart skal bli Riksdag i Swerige.

Argi Skugga.

Ja, det wet jag länge sedan. Men alt hwad wi dertil kunna säija är intet annat, än at wij, fast wij här äro skuggar, önska Riksens högl. Ständer samt och synnerligen af Herren i högden, uplyste förstånds ögon at behörigen insee, pröfwa och förordna uti alla de wicktige saker, som Rikets wälfärd och Swea undersåtares tilstånd och bästa dem lära öpne lägga.*Fruentimbers Skuggan.*

Jag underskrifwer denne önskan af all min Siähl. Och som tiden nu för denne gång är förfluten, så wil jag til härnäst wij råkas bespara de åtskillige andra saker som jag har at tala med dig om.

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas

Rjke.

*

Argi Skugga.

God dag igen du oſynliga. Hwad har du nu för mycket nog at förja ſom du ſidſt ej hinde ut med / och kan skie du wiſte ej ſielf hwad det war.

Fruentimbers Skuggan.

Kiära! låt dit omdöme om mig gå ſå ſackta ſom möijeligt är. De ſom äro af ringa anſeende plä likwäl ibland hitta på ſäija det ſom ej är ſå galit. Om jag nu då genaſt nämde mot dig om några ſtora ſaker ſom ibland kallas *Stats,* ibland Riks / ibland *Oekonomi*ſka / ibland Sedelärande med mera / ſå ſer jag wäl at du ſkulle näpſa migmed at ſwara; det derom redan är mycket nog talt och skrifwit af långt anſeenligare hiernar / och at du kan ſkie ej ſkulle wärdiga något derom af mig ſom ſå oſynliga är / at höra. Jag begriper jemwäl ſielf / at hwad wij ock måtte kunna ſäja / ehuru godt och wäl wij det mente och ehuru nyttigt det ock woro / wij dermed ej ſkulle *reformera,* kanſkie / en enda Perſohn / mycket mindre någon *Nation.* Jag lär derföre ej bryta mit hufwud med at wilja om ſlickt höglärdt annorlunda röra än hwad någon gång i förbigående kan gifwas anledning til: eller wela giöra det ſom den högſta myndighet och wiſaſte män ſom rodren ſtyra / nog gier at ſyſla. Wij wilja då see hwad wij ſå at ſpråka om.

Argi Skugga.

Men hwad wil du nu då? At tala ſå det hela wärlden det må höra / fordrar mycken både ſkickelighet och förſicktighet.

Fruentimbers Skuggan.

Jag / wil altſå begynna dermed at säija för dig / det ſå Qwinfolck ſom jag är / och faſt jag ſåledes aldrig hafft tilfälle at *profitera* af diäkne-agan / jag icke des mindre af naturlig drifft altid anſedt lättia och owetenhet för de ting / ſom en med förnufft begåfwad menniſkia ej annars kan än blygas före / och at jag derföre eftertracktat at något mer weta / än hwad min gamla amma effter ſit bruk och lång erfarenhet / en *Grammaire*-Slaf / då jag war helt ung och min goda Präſt-faar alltid medwanlig *autoritet,* mig welat inbilla wara all werldſens wijshet / faſt de kanſkie ibland ej förſtådt ſig ſielfwa och jag följackteligen på ſamma ſätt ſom de. Jag har i wärket ſedan funit at där äro andra *autoriteter* at blifwa klok af; ty om du wil tro eller intet / ſå har jag funnit dem ſom warit Scholfuxar öfwer 20. åhr ſå *pitoyabelt raiſonnera* om ſielf de ibland lärde aldraringaſte ting / ſom man mig ſagt at jag kunnat ſe och höra deras ſwaghet och dem underrätta / och hwad mer war ſå yſdes ännu en af deße med en wacker *publici* tienſt.

Argi Skugga.

Du wil då deraf at du af händelſe ſådt ſe några Tylpar ſluta at *Academi*ſka wärcket är onödigt til at blifwa lärd?

Fruentimbers Skuggan.

Jag både nekar och jaker til denne Fråga. Jag nekar at lärdom är bunden til ſärskilte orter / ſå at man ej des förutan ſkulle kunna blifwa klok / hwilket doch många ſökt inbilla / och en dehl ſig sielfwa ſå starkt, at de ment ſig böra hållas för näſtan ſå oſelbara ſom en bitter Catolik tror heliga Fadran i Rom wara, när de allenaſt ett åhr eller annat ſådt lukta in i en *Academie.* Men deremot jakar jag gierna, at *Academier* och offentlige *Scholar* äro högeligen nyttige enär de på ett rätt ſätt *adminiſtrerade* äro / nembl. ſå, at de lährande ej uppehållas med gräl eller en hop onödiga *ſubtiliteter*men i det ſtället anföras til wettenſkapers rediga inhämtande och begripande, och det hälſt i egna Moders målet.

Argi Skugga.

Du - - - - än Sän då?

Fruentimbers Skuggan.

Nog nu derom. Jag tror du är redan öfwertygad at man kan weta något utom *Cathedrerne*. Åtminſtåne är det min mening. En dehl ſom jag ſå älendigt och aldeles okunnigt nyligen hördt tala, ja äfwen om det ſom i deras egen tid förelöper, måſte jag tro antingen ej täncka ſom jag eller at de hålla onödigt mer weta än at de lefwa, eller ock at Deras Beqwämligheter tycka wara alt för beſwärligit det at lära, hwilket ſidſta mig troligaſt förekommit då jag betracktat en dels andra tidsfördrif. Hwad har jag at plåga mit Hufwud med, ſwarade mig en gång en wiß ſom trodde ſig wara en half *Solon*, om ſtora *Mogol* är fiſk eller Landt-Djur, om i *China* folcket gå på händer eller fötter, om Turken är Menniſka, om Swerige är ſtörre än den öfriga delen af werlden, och ſå widare. Det må de weta ſom ha reſt. Det är nog at jag ſeer man får wahror ifrån andra orter. Om de där wåra ſådane ſom de hitkomma, eller om de äro med menniſkio tilhielp förfärdigade det bekymrar mig lika mycket. Jag tar dagen ſom han kommer, lefwer af min lilla löhn, roar mig bäſt jag kanmed at spatzera at gå på ett *Caffé* hus / och at beſöka mina wänner / hwar äſt wij wäl ändå ha nog at tala om / ſåſom om ſpöken / om Niſzar och Tomte-Gubbar / om underwärck ſom ſkie i Landsbyarne ſamt deras betydning / och ſådant mer. Min tienſt är trägen nog ändå och det är en gång icke klok mans wärck at lägga ſig på onyttiga ting. Jag wederlade då ganſka enfaldigt / at man wäl kunde behålla hufwudet helt och ändå hafwa ſig mycket bekant / ſom denne sielflärde mente wara ſå aldeles onödigt; at jag wille förtro honom / det ibland folck ſom något ſedt i werlden en ſådan menniskia ſom han tyckte wara en klok Man / skulle *paſſera* för et oförnufftigt Creatur på Skapnaden när. Hwad tyckes du min k. Skugga / är det wäl ſå onödigt at wara underrättad om andra menniskiors och folckſlags bedriffter? äro wij icke til den ändan begåfwade med förnufft och omdöme / at wij af deras fehl eller dygd må lära det ſom oſz til warning eller upmuntring lända kan? Är icke dumhet en faslig ting och woro icke ännu faſligare om någon än i dag med flit ſökte ſätta ſkiärm i liuſet för andra?

Argi Skugga.

Om hoos några är en ſtor owetenhet / ſå äro likwäl många ſå lärde Män i Swerige ſom annorſtädes / och ſom wäl underrätta ſig och weta at döma om alle andra folckſlags giärningar. Jag kan och knapt tro at ſådan dumhet är hos Menniskior ſom du omtalar.*Fruentimbers Skuggan.*

Jag behöfwer ej förklara mig på dit förſta inkaſt / ty de ſom derunder begripas äro af ſig ſielf undantagne / och jag är wiſz på at de alla tänka mig mycket likt om de andra. Och om deſza kunde jag gie dig flere *Exempel* än de jag redan nämt. Jag *pretenderar* juſt ej at binda någon til de enda ting ſom jag ſagt. Men af erfarenheten wet jag at mångas okunnighet ej är mindre i åtſkillige äfwen ſå allmänne ſaker / och följgackteligen lika ſå i de ſärſkilte. Jag wil ock ſäija dig hwad ſom har bragt mig at nu i början tala härom. Det kommer deraf at jag i går råkade här borta en ålderſtigen hederlig Man ſom hade et wyrdigt ſkiägg / en tiock möſza på hufwudet och en lång klädnad. Hans wänl. utſeende / gaf mig driſtighet at tala honom til på Franſöſka faſt jag ſåg han war en långwäga man ſom knapt ſkulle wara hemma i det Språket. Han betydde mig det ock genaſt med ſitt ſwar på Italienſka. Således kunde wij någorlunda tala i hop. Som nu Gubben / efter någon föregången *Explication* å ömſe ſider / rätt kunde roa ſig med at uti efterwerlden hwaräſt man ſå aldeles är endtledigad ifrån det öfwerjordiſka wäſendets bekymmer ännu tala om tidningar och deröfwer giöra åtſkillige wackra och förnufftiga *reflexioner,* ſå föll mig i ſinnet det ofwanstående / ſom jag i min lifstid i Swerige erfarit. Jag ſkal berätta dig hela wårt ſamtal hwaraf du ſkal ſee at Mannen ej war oäfwen*Argi Skugga.*

Hwad ſade då den Mannen?

Fruentimbers Skuggan.

Förſt frågade han hwarifrån jag war kommen / ty ſade han / jag ſer wäl du är ej af mit folckſlag. Jag swarade at jag war ifrån et Nordiſkt Land ſom kallas Swerige. Då ſmålog han och tillade / altſå är du *Nazareni*sk men af de *Nazarener* ſom Muſelmännerne ſå wäl lida / i ſynnerhet alt ſedan den oförlikneliga Ehr konung hos oſz *logerade.* Jag har följt *Alcorans* lähra / och är den *Kiahaja* ſom du wäl lär ha hördt at min Keyſzare för någon tid lät hit til

Landet *depechera.* Jag är här och du är här. Men lika mycket / wij äro nu där wij ej behöfwa twiſta om *Religion.* Låt oſz då tala om annat / ty jag kan aldrig mer fägna mig än när jag med förnufftigt folck får förnufftigt tala. Du ſer mig ut åtminſtone at kunna lära. Jag wet ingen ting i werlden ſom man icke kan finna något at lära af när man det på rätta ſidan beſkådar. Effter du är ifrån Norden ſå lär du ha hördt om den oro ſom de otrogna / jag menar Ryſzarne / oſz ha giordt. De ha begynt mot oſz et krig -- -- -- -- Ach mit barn fortfor Gubben / huru farligit är icke at hos ſtore Herrar ſträwa effter ſtor betiäning / de ſom däri warit kunna det bäſt intyga -- -- -- -- Men under alt det ach huru lyckeligit är -- -- -- -- han wille fortfara med ſina *reflexioner* och tecknade med hufwudetsböijande och handens uplyftande at något märckwärdigt ſkulle följa / men ſom jag wille gå dig til möte på den beſtämde timan / ſå bad jag honom at få komma til honom i morgon igen och höra det öfriga / hwilket han mig utan ſwårighet tilſtadde / och jag täncker wärckställa / ſamt dig det ſedan äfwen meddela.

*

TREDIE

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA.

Nyligen ankommen til de dödas Rijke.

*

Argi Skugga.

Kan du nu fullfölja där du ſidſt afbrött wårt ſamtal?

Fruetimbers Skuggan.

MAns ord och mans ähra. Det har jag mycket hördt nämnas i öfwerwerlden / men alt för litet ſedt acktas wärckſtälningen. Icke des mindre min Turkiſka Gubbe hölt ord at jag fick råka honom / hwem wet om han det giordt om han warit en annan. Jag kan altſå ock nu hålla ord emot dig; ja om ock mannen narrat mig / ſkulle jag detlikafult giordt effter lofwen; ty jag har lärdt / at en menniſkia på hwars ord man ej kan lita / är ett miſzfödſel i naturen / effter ſom wår förening med wår Skapare ock beſtår i ett löfte / däri en ſådan gier tilkiänna ſig wara äfwen ſå trogen ſom mot ſin näſta.

At nu berätta dig hwad den ordhållna Muſelman mig widare ſade / ſå lydde det ſålunda: O! mit barn begynte han / effter en wänlig hälſning / wår tid är oſz huru lyckel. och ſält et Rike är ſom har en fridälſkande och rättwis Öfwerhet. Friden förorſakar at hwar och en lefwer i roo och får i frihet och utan twång förſörja ſig i ſit anletes ſwet / rättwiſan och förſicktigheten hielpas åt at förſkaffa underſåtarne långt indräcktigare ting at ſyſelſättia ſig med än ett oſäkert krig; de förhindra at den ena må få förtrycka den andra; *Enfin* de arbeta uppå intet annat än at giöra alla lyckeliga. Men bedröfweligit deremot är de Rikens tilſtånd hwaräſt en Krigs och orolighets anda härſkar. De förſtöra ſig omſider ſielfwa. Ty huru kan det annars gå / då ofta blott för at wiſa ſin Mackt / eller at

giöra ſig et namn / *Millioner* Menniſkior upoffras ſom elljeſt kunde tiena til et godt ſtyckelands beſitning. Jag har ännu aldrig kunnat finna at werldenblifwit förliten för Menniſkorne / hwarföre då dem ſå onaturligen utöda? Är det wäl förwärfwa ſig åminnelſe / at utan nöd låta menniſkior giöra mot hwarannan hwad oförnufftiga Diur hafwa ſky före? och ändå utropas offta de för hieltar ſom ſådant utföra / i ſtället at de borde heta menniſkiohatare / ty hwem kan det mer wara än den ſom finner nöije uti at utgiuta menniſkio blod? Doch talar jag här ei om rättwiſa krig / tillade han / ſåſom det wi Muſelmän nu warit nödgade at begynna til wårt förſwar / ty dem erfordrar billigheten at underhålla / och hwar en bidrager dertil gierna effter han tillika bidrager til sin egen ſäkerhet. Men andra krig / huru lyckeligen de ock aflöpa / hwad nytta tilflyter deraf den almänna hopen? jo / at de ſig utarmat i tilſkotter med redbarheter / och hwarannan mist ſin anhörig i Perſohn. Skattpenningen måſte icke des mindre ſå tädaneffter ſom tilförene gifwas / *Staten* kräfwer det Doch ännu ett / fortfor han, uti djupaſte fred förefalla ibland ting ſom kunna wara ett Rike äfwen ſå ſkadeliga ſom de blodigaſte krig. 1. är det när en *Nation* förfaller til lättia och högfärd / ſom gemenligen är följden på många Segerwinningar. Så gick deti *Alexandri* tid / och det ſom händer än i dag bekräfftar detsamma. Olyckan beſtår deri at när i landet äro ſå många ſom hålla ſig för goda til annat än blott förtära / at de ſom förtiena / med ſina utlagor et hinna ſkaffa alla ſlika löner, ſå förtärer det landet ſig mera ſielft / än om det hade flitige och ſparſamme Inwånare och förlorade om åhret en *Bataille,* ty i den beſkrefne förra händelſen är altid briſt och almänna *Caſſan* tom / hwilket i den ſenare ej ſå ſkulle wara. Sedan är det en olycka för ett land / om ock deß Inwånare äro aldrig ſå flitiga / när det enda ſom är fruckten af deras arbete / dem i fråntages under namn af *Publici* eller annat ſlags rättighet. 3. Är det likaledes ingen nytta för ett Rike i gemen / om några få rickta ſig med det ſom de ſamteligen måſte härgifwa at upfylla de allmänna kistor; och ſidſt är en omåttelig Religions ifwer och *intollerance* en ſtor olycka för ett Rikes wälfärd / ty derigenom förhindras många förmögne *familier* ifrån andra orter at ſig där nedſättia och ſina medler nedläggia / med mera. I ſynnerhet har Ottomanniſka Riket genom en ſlik blind ifwer här tils mycket lidit / och har den at tacka de stora nederlag som det i förra kriget emot Keyſarenhafft; Men ſom *Sultan* nu begynt tilſtädia någon mehr frihet i *Religions-puncten,* ſå hafwa icke allenaſt en myckenhet Chriſtne ſig ſedermera under deß *protection* begifwit / med ſtora ägodelar / utan Wij hafwa ock nu både i Rådet och *Arméerne* hufwuden ſom giöra wåra owänner bekymmer nog / och redan bekant är. Alla deße äro *Oeconomie*-örlog / och tära Inwånarne ei mindre än ett uppenbart krig / åtſkilnaden beſtår allenaſt i ſättet / hwilket om det är det ena eller andra / om man är Slaw hema i ſitt land eller hos en annan / är lika mycket.

Här wid föll jag honom ordet / och bad honom gifwa mig uttydning / hwarföre Turkarne / ſom jag hördt säijas / ſå omenſkl. förfara emot de Chriſtna ſom de få till fånga lika ſom de effter de ej äro af deras tro / de eiheller woro menniſkior? Omenſkl. *repeterade* han med ett förundrat utſeende. Wi wilja underſöka det förfarande ſom I *Nazarener* bruka emot de Muſelmänner I få til fånga / och det ſom wi hålla emot Chriſtne Slafwar / hwaraf du ſkal ſe / om fångne Turkar i Chriſtenheten / eller Chriſtne Slafwar i Turkiet / blifwa wärre medfarne. Fångars tilſtånd i gemen är bedröfwel. det begriper hwar en. Men huru far wäl en Turk dåhan råkar bli fången i *Nazareniſke* händer? Om man ſpar honom lifwet / ſå får han hålla för ſtor nåd at bli brukad ſom ett oförnufftigt Kreatur uti de aldraswåraſte arbeten warandes faſtlåſt wid ſitt ſtraff. Jag mins i ſynnerhet och har det med rörelſe hördt huru ibland Eder / hos en *Nation* ſom kallas den aldra Chriſteligaſte / och hos flera andra / wåra Muſelmän ſom warda fångne / blifwa handterade. Deras dom är at förnöta ſit lif på *Galleerne,* hwaräst de i järn äro faſtſlagne på Roddarebäncken eller wid ſkottkiärran / och blifwa i underhåld *tracterade* aldeles lika med deras egne Roddare ſlafwar / ſom för ſina misgiärningar ſkull ofta ei undwikit döden / utan medelſt lycka at hafwa träffat et ögnabläck / då domarenas medymkan har öfwerwickten emot Rättens noga effterlefwande. Deremot warda de *Nazareniſke* fångar ſom Muſelmännerne få ei mißhandlade / när de ej giöra något ſom ſtraff och hårdt medfarande förtiänar. De handla med dem ganſka menſkligen. De lida ingen nöd på ſpisning / utan hafwa den ſå god ſom Muſelmännerna ſielfwa. Man är ſå mycket mera ſorgfällig om dem / ſom det är hwar och en Herres egen ſkade / om han går illa åt ſin ſlaf, ty förſt förlorarhan der igenom i ſitt arbete, hwilcket denne då ei ſkulle wara beqwäm at giöra, och om han den åter förſälja wille / ſkulle han äfwen i betalningen miſta där ſlafwen illa

förſörgd utſåge. Jag wet at J *Nazarener* ropen ſkräckel. öfwer *Mahometanerne* för det de ſälja Slafwar. Men I kommen ei ihog at J ſielfwa drifwen en effter tänckligare menniſkio handel. Jag menar den ſom ſkier med Negrer, dem J kiöpen i *Africa* och åter i *America* och annorſtädz förſäljen. J bryen Er litet eller intet om hwad deße älendige tro och at bringa dem från hedendom och wilfarelſe, hwilket doch hos oß är en hufwud*punct.* Muselmännerne förhålla ſig uti deras Slafwe handel efter krigs maner. Det är dem lika mycket hwem ſom kiöper ſlafwarne ſedan de kommit i deras wåld, allenaſt de för deſamma ſom en eröfring, få ſin betalning; ja J ſielfwa kunnen dem ju återkiöpa, och ibland de *Nazareni*ſke Mackter är ju äfwen i bruk at *rançonera* ſig med penningar, hwilket ju intet annat är en ett frikiöpande för den ſom är fången. En ſlaf ſom den ena Muſelmannen kiöper af den andra, är derföre intet olyckligare ſlaf, ty alla ha enahanda affioht och angelägenhet, nembl. at gå wäl åt denſamma til at hafwa nytta för ſin omkoſtnad. De ſom brukas til de *publique* arbeten hafwa det wärſt, i det deras ſyſlor äro trägnaſt, men de hafwa ſom ſagt är, ſin goda mat, ſom beſtår mäſt af Ris, kiöt, olja och bröd, ſå framt detta elljeſt för något räknas då de emot wår ſtora Prophets lag ei få dricka det hälſan fördärfwande ſtarcka wattn och ſafft, om hos Er är ſå gängſe ock Er egen hälſa och wälfärd upfräter: Berörde *publica* Slafwar ſitta ei faſtlåſte nat och dag, men hafwa ſine hyddor hwari de om nätterne hwila, utan något fängelſe. De enſkylte Persohners ſlafwar hafwa det ännu långt bättre, och äro anſedde ſom manlige betienter, och wet iag at många en gång icke welat låta kiöpa ſig tilbaka igen til Eder *Nazarener,* och om en ſlaf wil antaga wår Prophets lära, ſå är han ſtraxt fri. Jag kunde ännu mycket ſäja dig, ſade han, om de updichtelſer ſom jag wet hos Eder utſpridas om Turkarnes förhållandeemot Chriſtne ſlafwar; Men jag håller det ſom ſagt är nog för hwar opartiſk at dömma om det ſom är ſant eller ei, och om Chriſtna fångar hos Turkarne / eller de Turkiſka hos de Chriſtna, må bättre. Han ſade ſig hafwa mer at ſäja, men jag kunde ei längre wänta / efter jag wille ock hafwa tid at berätta dig det föreſtånde. Kan ſkie jag råkar honom ännu en annan gång. Men jag ſåg en annan Man i wägen af ett milt och otwungit lynne, ſom ſatt och läſte i en ſtor *Foliant,* den kom mig ſå före at han ei lät kiöpa af ſig orden.

Men à propos min k. Skugga. Si här wårt förſta och andra Samtal tryckte i öfwerwerlden. Det ſidſta fick jag nu på ſtunden tryckt til mig. De hafwa drögt mycket länge efter det redan war för Riksdagen då wi dem höllo, hwilket jag ei wet orſaken til. Men läs det ſidſta igenom ſå ſkal du ännu dertil finna det afbrutit, i det man wid aftryckningen utſlutit *articlen* om Kriget mot Turken, med mera. Jag förundrar mig deröfwer, efter jag intet annat ſagt än hwad jag hördt och wäl andra ſagt för mig, ſamt hwad jag tror ſielfwa utgången ei lära moſäja.

Jag wil hoppas och önſka at mina Qwinno-*Reflexioner,* ſå wäl ſom andras, hädanefter må tillåtas at ſe ljuſet i den klädnad de äre. Hielp der dertil ſå mycket du kan, jag ber mycket.

*

FIERDE

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas Rijke.

*

Argi Skugga.

Råkade du ſedan den Mannen ſom läſte i den *Folianten* ſom du ſidſt talte om?

Fruentimbers Skuggan.

Ja, ty han hade lofwat mig at få råka sig och du wet huru heligt en ährlig Man / ſom jag ſåg han war / håller ſina ord / och twärt om. Då jag kom til honom war han / ey förundrad / ſom jag mente han ſkulle wara / öfwer hwarken min enfaldighet eller driſtighet; Men frågade mig / om han kundetiena mig i något mål efter jag sidſt begiärt tala wid honom. Han tillade ſig knapt trodt / at jag på min ſida ſkulle hålla ſå *ſtricte* ord / efter det *maneret* nu är gammalt wordet / och du / mitt barn / ſade han / hade ju kunnat hafft 100de undflyckter / om du ſielf af mig derom blifwit tiltalt efteråt.

Som jag ſwarade hwad jag trodde en ährlig menniſkias ſkyldighet wara / och ofwanförmälht är / ſamt at den enda gunſt jag af honom hade at utbe mig / woro / at få lära något / efter jag anſåg honom för en man af ſtor kundſkap;

Så ſade han / at bäſta Läre-Mäſtaren woro naturen med ett ſundt förnuft och omdömme beſkådad. At han ſom redan woro en 80 åhrs Man / och ment ſig mycket lärdt i werlden / lifwäl funno at all hans wetenſkap ſträckte ſig til det minſta af det ſom ännu war at lära: at han mer än hälften af ſin tid hafft den ſwagheten at följa *Autoriteter* tro hwad de trodde och ſäija hwad de ſade utan widare underſökande / och at deras ſak ſå häftigt förſäckta / at han heldre ſkull welat låta bränna ſig / än at låta ſig med huru klare naturliga bewisock gifwits / öfwertyga / at en enda bokſtaf deraf kunde wara annorlunda.

Jag följde all denne tiden *Ariſtotelis Philoſophie,* ſade han. Men ändteligen giorde mig en af mine wänner det ſprattet / at han tog från mig *Ariſtotelis,* och lade i ſtället en annan *philoſophs* bok ſom han hölt ſig til. Den war tryckt på ſamma ſätt ſom min, / lika bunden / och på hwart blad ſamma *materier,* men annorlunda *Tracterade.* Jag / efter min wana / ſlog up Boken / läſte den ena gången efter den andra och fandt altid andre *Maximer* på ſtora ſkiäl ſtödde / än de mig förr bekante wore. Jag tänckte omſider at *Ariſtoteles* blifwit ett *oracle,* ſom nu dageligen wille uptäcka mig nye kundſkaper. Jag blef owetandes denne förändrade Philoſophs äfwen ſå häfftige anhängare ſom jag war den förras / efter jag mente det war han / och detta warade alt tils min wän åter kom til mig / uptäckte mig hela bedrägeriet / och wiſte mig nu tro aldeles det ſamma ſom han. Då började jag förſt på at täncka / at efter ſom jag funnit uti det ſenare jag trodt ei mindre förnufft än i det förra / ſå wille jag än widare ſe mig om. Då jagdet giordt fandt jag at hwar en hade ſina *raiſons,* ſina affickter / och ſina ſwagheter. Jag förlorade derwid all ſmaken för *Autoriteter,* uti alt hwad Gud uti ſitt ord ei ſat allas förnufft måhl före / och begynte redan i öfwerwerlden komma til mig ſielf.

Men / ſade jag / detta tyckes mig gå mycket wida. De gamla *Philoſopher* och lärde Män borde ju hållas i wyrdning det kunde ingen neka / och följgackteligen / mente jag / kunde man med tämlig ſäkerhet hålla ſig til deras *ſyſteme.*

Ja, ſade han / de äro at ackta för det goda de oß lärdt / ty det ſtrider aldrig mot naturen och ett ſundt förnufft / hwar menniſkia är derom genaſt öfwertygad. Men huru ſkulle jag kunna hålla mig til dem för det öfrige, då de under ſig ſielfwa ei äro enige; Ja 100de män 100de *Syſtemer;* och huru ſtora ſwagheter hafwa ey de ſtörſte *Philoſopher* begått. Hwad tycker du/ ſade han/ om man nu ſågo en man altid ſkratta äfwen öfwer de bedröfweligaſte händelſer ſåſom då en äkta man miſter ſin maka ſom han älſkar: barn miſta ſina föräldrar: föräldrar barn/ och ſå widare /och det giorde den lärda *Democritus.* Hwad ſkulle man täncka om man ſågo en annan altid gråta / ſom *Heraclitus* gjorde; ty han måtte ſe wälgång eller olycka: höra något barn wara födt: någon giffta ſig

&c. han grät; Ja äfwen öfwer ſin egen warelſe och al ting. Deße män hade i början ſina naturliga och ſkiäliga orſaker / den förra at le öfwer ſtörſta delen menniſkiors fåfänga i ſin tid / och den ſenare at bedröfwa ſig öfwer menniſkio-ſläcktetz många olyckor. De wore ditintil förſtåndiga män. Men då de welat för lånqt *ſubtiliſera,* och enwiſa ſig / ſå är på dem ſannat hwad en Franſöſk *Auctor* ſagt: At den ſtörſta och finaſte dårſkap härkommer af den ſubtilaſte wishetQue la plus ſubtile folie ſe fait de la plus Subtile ſageſſe. ESSAIS de Michel de Montagne Liv. 2. pag. 154. och at man kan giöra mißſteg då man ſöker för noga utgrunda wiße ting äfwen ſå wäl ſom då man ei betracktar den nog. Til hwad löyeligheters / eller rätare ſagt / oſinnigheters begående *Diogenes* hans ſtora wisdom oacktat / förfallit / är bekant. Ty hwad förnuftig menniſkia kan finna förnuft deri / at han om Sommaren uti en tiock klädningwältrade ſig i ſolſkinet på heta ſande /och om wintren då det frös omfamnade ſtora ijsſtycken / ſedan han klädt ſig naken /och at ſedan han uti alla måhl gifwit andra ſå ſtränga *moraler,* han doch ſielf ſkulle lemna *paſionen* tygelen och *reſolvera* ſig at i ſin feta och lappade klädning ſamt beſynnerliga *poſiture, agera Petit-maitrre* för den ſkiöna *lais* fönſter i kapp med *Ariſtippus.*Beſe härom hwad den Jtalienſke *Taſſoni,* ganſka *Naïſt* ſkrifwer: *Ma che bel vedere Diogene Cinico col Mantello di Romagnuelo, ſquarciato e rappezzato, la Barba ſqualida, ſenza Camicia, e lordo e pidocchioſo, far del inamorato, paſſeggrando lungo la Porda della famoſa Läide: e dall altra Parte, comparire il ſuo Rivale Ariſtipo, tutto profumato, e attilato, ſputando zibetto et mirarlo di torto, e levargli il muro; e la Signora ſtarſi alla Geloſia, Pigliandoſi Guſto di vederli paſſegiare al Sereno.* Taſſoni, Penſieri Diverſi libr. VII. Cap. XI.

Än mera at wiſa det lärdom och ſwaghet följas åt, fortfor min Gubbe: *Zeno* den alſwarſamma och lärde man hwad giorde han? Han föll en gång på wägen uti en ſkog, och derföre hängde han ſig ſjelf, troendes at ſkogen påminte honom, det han borde gå ur werlden.

Nyare Män, ſade han, hafwa förfallit til ej mindre ſwagheter. En *Cardan,* en *Urceus Codrus* och en *Hobbes* til Exempel, alla tre lärde Män i högſta *Grad.* Den förſta har icke deß mindre welat inbilla at han hade öfwernaturliga uppenbarelſer, hwarmedelſt han ei allenaſt i 2. enda dagars tid lärdt Fransöſka, Spanſka, Latinſka och Grekiſka Språken utur *Apulei* Wärck

ſom en okiänd honom fält, utan ock at det rum hwarpå han war, rörde ſig och bebådade, ſå ofta något märckwärdigt war för handen. Hwem ſkulle tro at en klok man ſkulle welat inbilla klokt folck ſlikt. Han föreſpådde ock ſin dödsſtund; men ſom den ei inträffade ſå följde han *Zenonis* Exempel, faſt på et annat ſätt, i det han ſwälte ſig ihäl för at beſanna ſin ſpådom. Den andra nembl. *Urceus Codrus,* ei mindre lärd man än *Cardan,* kunde doch wara ſå widſkieppelig, at en ſönderſlagen ſpegel, ert omwändt glas, ett utſläckt lius kunde hos honom föreſpå tilkommande olyckor dem han med 100:de *Grimacer* ſökte afböija. En lärd Engelſk *Hobbes* ſom ſå långt philoſopherat at han intet mera trodde någon gudelig regierning eller ande, utan war *Atheiſt* ſom ei plä wara duma på ſitt ſätt, gaf ſin ſwaga tilkiänna dermed, at han i wärcket ſå högeligen frucktade för ſpöken det han ei torde ſofwa allena i en Kammare, och ſåledes motſade ſig ſielf; ty ifrån morgenen intil afftonen trodde han ingen Gud eller Ande, och ifrån affton intil morgon ſå länge mörckt war frucktade han ſpöcken och andar, och bekiände ſåledes i gierningen hwad han i tahl och ſkriffter ſå häfftigt ſtridde emot.

Si där, mit barn, tillade Gubben, ſtora Män och ſtora ſwagheter, ach huru långt den ſtår i fara at förfalla ſom håller ſig til *autoriteter;* ty faſt detta är ſagt långt ifrån, ſå wet jag doch at i öfwerwerlden än i dag finnas wiſa män, ſom man inför en dombſtohl där twång eller Perſohner ei wäga mot bewijs, wäl ſkulle kunna öfwertygga at wara mycket litet mindre beſynnerlige, än de omtalte, och at de hafwa ſina äfwen ſå ifrige Kreatur ſom jag war *Ariſtotelis* innan jag kom widare. Tag häraf den lärdom ſom naturligt wijs följer, ſade han.

Kiäre Herre, inföll jag härwid, effter i talen ſå mycket om Philoſophers mißſteg, hafwen doch den godheten at ſäija mig, om Er behagar, hwad det *generale* ordet*Philoſophie* betyder, och huru den måſto wara ſatt ſom J hållen för rätt *philoſoph?* Deße / tillade jag ſom en bewäkande orſak, äro för mig ännu tämmeligen förblommerade ſaker.

Han ſade denne fråga ei wara juſt en af de ringa; Men at denne gången ey woro tid derpå at ſwara; ty *Philoſophien* hade efter hans *maner* at indehla/ 5. hufwud dehlar ſom han wäl wille ſäija mig med 5 ord/ nemligen *Logica, Metaphyſica, Matheſin, Physica,* och *Morale,* men at han trodde det jag wäl endå ſkulle wara där på lika klok.

Aj / aj / ſade jag / deße orden äro wiſſerligen alt för hiernbrytande, och dem begriper jag intet om ock *Hercules* wille ſlå dem i hufwudet på mig med ſin klubba. Jag ångrar at jag gjordt Herren en ſådan fråga / ſom jag aldrig kan förſwara för mina älſkeliga ſyſtrar efter kiönet / ty jag wille gierna ſeija för dem nogot ſom de kunna begripa / och om Herren taler ſå där högt ſå kan jag intet följa honom längre / mycket mindre wara dem til tjenſt.

Nå / nå / ſade han / jämra dig ei ſå hårdt / det tör löpa lättare af än du tror.

Hur då / mån tro / ſade jag?

Jo / ſwarade han / jag wil wiſa dig ett mäſterſtycke.

Det är Herren lätt med mig / ſade jag / ty den ſom intet förſtår kan ſnart tro wara mäſtare wärck / det ſom doch är långt nogot annat.

Nej / ſwarade han / ty jag wil lära både dig och dina ſyſtrar *Philoſophera* uti många både angenähma och nyttige tilfällen / och det utan penningar.

Qwinfolck *philoſophera?* ſälſynt handtwärck. Stor lofwen / ſade jag. Jag kommer då gierna igen / bara jag råkar Herren / och han ſedan ei låter ſäija ſig wara ute eller förhindrad / om jag kommer tomhändt.

*

FEMTE

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas Rijke.

*

Argi Skugga.

Hwad tu ſidſt ſade mig om *Autoriteters* förlåtande i förnuffts och öfwertygelſes wäl / ſamt om de åtſkillige lärde mäns fel och ſwagheter / war wäl icke något nytt; Icke des mindre kunde det låta ſig höra. Har du nu något märckwärdigare?

Fruentimbers Skuggan.

Jag *prætenderar* ei berätta eller ſäija något / ſom ſkulle wara dig nytt / men förwäntar ſnarare at få höra ſlikt afdig:

doch kan jag ei weta om det lilla jag måtte ha at nämna / torde wara allom ſå almänt bekant; och om icke någon ännu torde beſinna ſig med mig i ſamma *predicament,* at efter hand ſå höra det man ei hördt förr. Dina wederlikar ber jag derom / at hafwa tålamod / det jag får ſäija för andra hwad mig kan bli bekant.

Argi Skugga.

Det kan ſå wara. Hwad är nu då denna gången?

Fruentimbers Skuggan.

Jo / då där kom den *Foliant*-Mannen jag ſidſt nämde för dig om / mig ſade / kom mig at giöra för mig ſielf en hop *reflexioner.* Jag tyckte det ei wara wäl rimligit at ſå afkläda ſig *autoriteters* tienſt. Jag ſade wid mig ſielf / Mannen *pretenderar* ju weta mer än *St. Chriſoſtomus:* Han wil wara bättre *Philoſoph* än *Ariſtoteles* den ſtora *Alexandri Preceptor:* han mena ſig täncka bättre och naturligare än den förträffelige *Plato,* ſom för ſin wijsdom af *Philoſopher* ſielf kallats gudomelig. Hwad wil det ſäija hwart wil han taga wägen? På det ſättet tänckte jag /ſkulle jag ei få lof at tro många naturliga ting ſom jag doch trodt för det den eller en annan lärd mig dem ſagt och det på ſitt ord bedyrat faſt jag dem ei begripit. Det går aldrig an, mente jag på mitt ſätt. Jag beſlöt derpå at åter gå til min Gubbe / ſom jag ock giorde; då jag honom mine föreſtåeende inkaſt höfligen men ganſka tydeligen förehölt.

Han log deråt / och ſade ſig wara wahn ſlikt at höra / och at hans wanliga ſwar / hwilket / om han ock hade ſå många munnar ſom *Argus* ögon / han med allihop altid ſkulle utropa / beſtod der i: at de ſtörſta män hafwa irrat ibland; ty de hafwa warit menniſkior och menſkeliga ſwagheter underkaſtade: Många Lärde hafwa *adopterat* och förfäcktat de ſtörſta dårſkaper ja intil at wela förſwara det grofwaſte hedniſke Narreri. Det är bekant. Kan du wara öfwertygad / ſade han til mig alfwerſamt / at menniſkiorne nu mera ei äro menniſkior / ſå må du ock tro at någon af dem är *infallible,* och då wore tig bäſt at wara *Catolik,* ſå hade du intet at inwända emot Påfwens ofelbarhet / faſt hela werlden wet at *Clemens*XII, nu i dag ſå mycket har kienning af menſklig *foibleſſe,* det han ock förfaller til ålderdoms barnsligheter. *Vide Mercure Hiſtorique Mois d'Août 1738. Edition de Stockholm, p. 186.*

Jag inkaſtade widare / at det wäl kan ſå wara at lärde Män förfäcktat ſtore dårſkaper; men at jag måtte tro det warit af mera enwishet och ond wilja / än at uti godt upſåt de ſkulle ſå farit wilſe?

Han ſwarade / at enwiſa ſig / och i ondt upſåt göra / det är ingen ſwaghet utan ett Tyranni och wåld: ſådane Tyranner hafwa funnits och finnas. Men / ſade han / jag wil ock wiſa dig lärde Män ſom ingen ting hos ſig haft ſom dem kunnat andrifwa til det de föröfwat / och doch hafwa de det giordt. Til Exempel: hwem kan tro at Keyſer *Julianus,* ſom man måſte tilſtå / då man läſer hans perſohnlige beſkrifning / hafwa warit en nykter / kyſk / ädelmodig och lärd Herre / af blott enwishet och ond wilja ſkulle hafwa en ſå undelig ifwer för *Junonis, Veneris,* och *Minervæ* tienſt / at han derföre ſkulle ſå högeligen förfölja och hata de Chriſtne ſom han giorde? Hwad affickt kunde han hafwa haft? hade den warit ond / ſå hade hanſåſom en klok man måſt täncka ſig den efter döden ſkola umgiälla; och det är hwad hwar menniſkia faſar före. Hade han ment ſig därigenom ſkola blifwa ſtörre och mera anſed / än han war, ſå war det ju ett alt för enfaldigt ſtycke af en lärd man / ſom redan war Keyſare och ſat på ährans högſta trappa / at bewiſa ſin mackt på obewäpnade och enſkylta Perſohner ſom intet motſtånd giöra kunde. Man kan altſå ei annat än täncka / at han trodde ſig tiena ſina gudar med ſin Ifwer / och dermed förtiena ſig ſällhet efter detta lifwet. Kan du nu där icke ſe ett jämmerliget mönſter af det intryck ſom *autoriteter* giordt i ungdomen på denne Keyſarens ſinne? om han brukat / eller rättare ſagt ſådt bruka ſitt ſunda förnuft / menar du at han nogonſin ſkulle begått ſlike förgripelſer emot den ſanne Guden och mot ſig ſielf?

Doch fortfor han, finnas ock af det andra ſlaget ſom af blotta *politi*ſka affickter, bruka en *authoritet* ſom de i ſitt Samwete erkiänna för falſk, at der med bedraga och hålla i mörcket den mindre uplyſte hopen. Denne *autoritets* anden är ſå mycket föredömeligare hos dem ſom den hafwa, ſom den af dem drifwes med mera konnſt och *politique,* och ſåledes hos gemene man har ſå mycket ſtörre intryck ju mindre de blifwa bedrägeriet warſe.

Hwem ſkulle tänka at i de ſenare och deribland Chriſtne ſenare *Seculis* denna ſamma *politi*ſke *autoritets* andan

ſkulle uträttat hwad ſå månge ännu lefwande med egne ögon ſedt, nembligen, at Chriſtne upoffrat Chriſtne til många 1000:de tahl blott derföre at de uti tillåtelig ting welat bruka ſitt förnufft? Hwad åtſkilnad månne det wara emellan den ſom på ſin *autoritets* bedyran wil intala mig, at jag ſkal hafwa gudomelig wyrdning för ett ſtycke trä ſom man för ſtora penningar måſte kiöpa af Muncken eller Präſten och han föregier wara af wår Frälſares kors, då jag likväl wet at ſlikt i åtſkillige orter redan til ſå ſtor myckenhet är ſåldt at man wäl deraf ſkulle kunna bygga det ſtörſta hus; *Item* at jag på ſamma grund ſkal heligt ähra ett ſtyckeben / ett ſtycke kläde eller ſlikt efter ett menniſkia ſom för 1000:de och mer åhr ſedan är död, och hwilkas ben och kläder måſte warit de ſtörſte *Magaziner,* om de ſkulle räckt til alt det der af ſåldts och än ſäljes för helgedom; hwad åtſkilnad / ſäger jag, månne wara emellan dem ſom med *autoritet* trackta giöra andre wijs at i ſlikt beſtår en *ſort* af Gudstienſt, och dem som ſökt inbilla at man borde tiena *imaginaira* warelſer ſom *Juno* och *Venus.* Du lärer ſielf finna, ſade Gubben / at det är ei ſtor *difference* om man inbillar mig ett wäſentligit ting wara det det ei är / eller om mitt förnufft wil pålägges tro warelſer ſom aldrig warit. Den ſtörſta åtſkilnad jag härwid finner är den, at den ena bedrager med berådt mod för ſina affickter och fördehl ſkull, och den andra giör det af owetenhet och märkelig irring.

Härwid bad jag Gubben / at han wille tala något mera *in ſpecie,* och ſäija mig de *politi*ſke orſaker och affichter någon måtte kunna hafwa at bedra ſig ſielf emot ſitt egit bättre wetande uti den förnemſta delen af ſin wälfärd / och andra med ſig ſå mycket en ſådan tilſtår?

Han ſwarade du frågar åter alt för widlöftigt at på en gång kunna beſwaras. När du förſt lär kiänna menniſkiorne ſom de äro / ſå lär du ock mäſt ſielf kunna finna dig i det du mig nu tilſpordt. Jag wil derföre låta denne lärdomen wara den förſta. Den är nöjſam och nyttig; Ty när man blir öfwertygad af egen kiärlek och fördel är oemotſäijeligen den / ſom *reglerar* menniſkiornes Giärningar / ſå lära wi derefter giöra wår räkning på hwad wi af andras affickter och förhållande emot oß kunna förhoppas; När wi få weta huru liten *Soliditet* är uti de naturliga nöijen / och huru litet man är i ſtånd dem at emot ſtå / ſå lära wi betänka oß wid deras ſökande; när wi få kundſkap huru litet menniſkian är fallen til eftertänkande och hwad ringa förknippelſe är emellan deß omdöme af giärningar / ſå lära wi något närmare ſe på oß ſielfwa; och ändteligen när wi beſinna at achtning ingalunde är någonfördel för ſig ſielf ſå lära wi undwika den wekliga *Compaiſance* ſom ofta giör oß til ſlafwar för dem ſom kunna hielpa til at ſkaffa oß ett tomt namn.

Det är ſäkert befunnit / ſade han / det Menniſkian aldrig åſtundar utan de ting om hwilka hon har någon *idée* och kunſkap ehuru liten och ofulkomlig den ock är *Ignoti nulla Cupido. Ovid. de arte am. lib. 3.*. Det ſom henne är obekant rör henne intet mer än om det aldrig word til. Den kundſkap nu ſom hon förwärfwat för de ting ſom hon har affícht på / har hon intet utan genom ſina Sinnen och förfarenheten. Som hennes ſinnen åter äro intet undergifne annat än det ſom kan förſtås genom nöije eller lidande / ſå följer deraf at hwar en ej åſtunder utan det förra / och flyr det ſenare / nembl. at hon intet kan hafwa til ögnemärcke / för ſit nöije ſkull / utan ſinnens förluſtande och de ting ſom hon dömer kunna henne det förſkaffa / och ſådane ſom hon uti upfoſtringen blifwit inbillad kunna dertil hielpa / faſt än de ibland äro af annan beſkaffenhet / än de ſom egentel. ſagt förnöija ſinnen.

Du måſte / ſade han / betrackta Menniſkorne efter 3. ſlags wilkor / och följgackteligen äro de nöijen i gemeen tre ſlag ſom de äro intagne af. Förſt måſte du föreſtälla dig Menniſkan ſom ett ſimpelt Creatur eller en warelſe ſom har kiänſel och ſom följgakteligen intet annat ſöker än kiötzligt *plaiſir* och Wälluſtighet / hwar af kommer benägenheten för de ſinliga nöijen / ſåſom öfwerflöd i math och dryck; med ett ord / Fråßeri / Dryckenſkap &c. &c. 2. Är hon at anſe ſom e warelſe begåfwad med omdöme och efterſinnande / och deraf kommer hos henne åſtundan at lära känna de tings art och beſkaffenhet ſom kunna förſkaffa henne nöije; Den förhopning och hugnad hon har at förwärfwa ſig och ha i handen Medel och utwägar at kunna gie ſig det goda ſom hon åſtundar hafwa / har här ſit urſprung; Jag will ſäija / och lär ſå tilfälle dig derom at öfwertyga / det nöijet at beſitta ett ting är ſtörre än det nöije man har af deß nyttiande; hwadan kommer kiärleken för det ſom oß beſynnerligit och acktbart förekommer; ty den ſammaåſtundan ſom inbillar oß det ſom wij önſka, den intalar oß ock at någon del deraf, nembligen något förträffeligit befinner ſig uti alt det ſom upwäcker wår förundran. Ändteligen måſte man för det

3:die / bese Mennifkian fåfom Ledamot i den menfkel. *Societeten,* och fåfom hafwande andra mennifkiors hielp af nöden / och derföre sträfwer efter Anfeende och *Credit.* Häraf kommer kiärleken för *eftime* och nöijet fom hon har at wara acktad och uti godt ryckte. Deße 3. fördelar efter hwilka mennifkiorne ftträfwa äro urfprunget til alla deras giärningar / böyelfer och tilgifwenheter / fom du wid widare tilfälle och närmare lär bli öfwertygad om / famt at mennifkian uti alt endaft arbetar at winna nöije / ja äfwen då när hon fynes mäft giöra det fom deremot ftrider. Emedan Mennifkian är en Warelfe fom har kiänfel / få älfkar hon nödwändigt det goda fom en följd af fin natur och intet af efterfinnande / men hon älfkar intet fin *confervation* utan af öfwerwägande / efter fom lifwet är deß nöijens orfak / eller / emedan deß *deftruction* mäft altid förer med fig lidande / fom hon naturligen flyr. Hon föker i följe af fin naturliga kiänfel altjämt de ting fom giöra nöyfamma intryck / få at / at betrackta henne efter fin art / få är intet annat än det kropfliga nöijet och lidandet fom är för henne något wärkeligt wäl eller ondt. Hennes natur förer henne til wälluftighet och intet annat / och tädan komma de böyelfer för finnens nöyen fom äro få gemenfamma för barn / qwinnor / gamla Män och alla dem fom genom deras *Temperaments* fwaghet låta deras naturs böygelfe ha öfwerwikten.

Här wid fade jag / at jag för mig wille upteckna hwad jag nu hördt / och at jag gierna hos honom wille gå i Cateches förhör än widare.

Han fmålog / och fwarade: Du kan komma.

*

Continuation af deße Samtal utgifwes hwar Tisdag / och kunna de fom behaga med 7 Dal. K:mynt *Prænumerera*, för hela åhret, nembl. 50 ftycken.

*

SIETTE

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas Rijke.

*

Fruentimbers Skuggan.

DÅ jag häromdagen fkulle gå til den der Foliantman eller befynnerlige Philofophen fom hade begynt på at gifwa mig fina läror til at lära grundligen kiänna mennifkior / få mötte jag på wägen den Turbans-gubben eller Kiahaja fom jag i wårt andra famtal fade för dig om. Han hade med fig 2. Tyfka och 2. Ryfka Officerare. Och fom jag fåg at i fynnerhet de 4 fenare wifte mycket diupfinniga anfickten / få fmög jag mig bakom den Turkifka långråcken / ty der kunde jag fom en fkugga bäft dölja mig / och fick fåledes höra deras difcours.

Argi Skugga.

Du må wara mycket nyfiken?*Fruentimbers Skuggan.*

Ja de ſäija ſå om mitt Släckte / och är jag alt för mycket upricktig at juſt neka dertil; doch du wet ock ſielf orſaken / nemligen den *ignorance* och owetenhet hwari man oß gemenligen mer än manfolken lemnar / och ju ſtörre den är / ju mera upwäcker dem oemotſäjeligen nyfikenhets paßion. Men hör på om det icke war roligt nog hwad deſſe krigbußar / eller om du ſå wil / Generaler/ talte om?

Det mäſta jag hörde war / at Turken talte / då han förſt ſade til de 2 Tyſka Generalerne: Hwarföre oroaden J oß: J ſkullen låtit oß med fred / och i ſtället ſuttit hema och ſökt låſa det ſidſta ſåret på wenſtra ſidan; ty at hemta Plåſtret från oß / det war alt för lång wäg och koſtade alt för dyrt / ſom J redan lären kunna efterräkna; ty J weten huru många tuſende af Edra medbröder det med deras blod hawa måſt bewitna / och de ifrån Riſſa / fältet wid Cornia / Orſova och Belgrad hit ankomne / nogſamt wetat ſäija. Edra Muftis /Så kalla Turkarne ſina Präſter. ſade han / unna wi gierna at giöra ſina Theologiſka proclamationer öfwer Muſelmännernes förhållande i det de ei mera än ſom ſkiedt / nyttia ſin öfwerwigt i mackt. Men man kunde mißräkna ſig om man anſågo det för Turkiſk dumhet. Bacha Bonneval ſkulle det ei unberſkrifwa / och kanſkie ſåå rätt inſe den Turkiſka Politiquen nu för tiden; ty när man kan utmatta behöfwer man ej bruka mackt / och jag tror at den ſtörſta Stats-konſt är den ſom ſå anlägges / at wederparterne ſamla om ändamålet / ſamt at man ei förhaſtigt tildrager ſig alt för mycket upſeende och *jalouſie,* hwilket wißerligen ſkulle ſkie om man grep förgroft til ſtraxt / och ofta allena är orſak nog til fler fiender.

Jag hörde de ene Herrar ei mycket annat här til swara / än at man måſte weta det krigslyckan är föränderlig.

Derpå märkte jag at talet til de 2 Ryſka Hieltarne lydde ungefähr ſå här: God wänner / ſade Turcken / nog hade jag welat förut redan förſäkra och bedyra wid mitt ſkiägg at J räknaden alt för lätt på Er ſtyrcka / och at J inbilladen Er alt för nog deraf at J kunden öfwerrumpla flockar oberedde Tartare i Crimea; ty jag har alltid wetat at wägen öfwer Bug och Dniper Strömarne til ender ei war ſå lätt för Er nation; Mußelmännerne hålla ei af det främmande ſom wil ta ſig gienwägar och komma ſå manſtarckt; utan i ſtället för deras wanliga wänlighet ſå hafwa de alltid i beredſkap några hundrade Järnmunnar hwarmed de fruſta dem döden mitt i ögonen och på alla ſidorMerc. Hiſt. Edit. de Stockh. Mois d' Oct. p. 404 ſå at man gemenligen afwiſer ſlika Gäſter mycket til antalet förminſkade. Jag lemnar Er ſielf at döma om jag talar annat än hwad med ſielfwa ſanningen öfwerensſtämmer.

Jag förnam ei heller ſärdeles ordaſtrid på denna ſidan; utan anmärkte allenaſt det en ſade ſmåleende: at det bäſta woro tidninge-ſkrifware.

Det kan ſå wara / ſade Turcken / Ty om ſwarta hafwet där wår Capitain Bacha i åhr mött Er flotta och ſtranden där i måſten öfwergifwa Edrabatterier / ſamt Dniper och Bugſtrömen jemte den tracten åt Pohlen ſkrefwe aviſor / ſå kunde de ei annars än mycket ſkilja ifrån dem man nu hafwer genom andra wägar och händer. Jag har många gångor roat mig med at hafwa läſt den å Eder ſida utgifne Expeditions Journal / och de Reflexioner ſom deröfwer giordts; Men då Er man i Sept. Månad nu 1738. kunde i allmänna werlden ſäja: "at Gref Munnich ſtraffade Turkarne för det de herbergerat den wärkeliga hielten konung Carl den XII. af Swerige och utplånade åminnelſen Af Prutſka freden / ſamt at J ſkulle wara de ſom woro giörandes ända på Ottomannniſka riket"*Vide Merc. Hiſt. Edit. de Stockh. Mois d'october 404.*/ ſå måſte jag tilſtå det jag hade all min contenance af nöden; ty liknelſen har hitintil ei welat rima ſig med Prophetien och dömer jag deraf at J hafwen Propheter för = * * * = / och at de ey lära risquera at låta betalningen dependera af utgångens öfwerensſtämmelſe med ſpådommen.

Härpå gick jag min wäg /och ſom jag tyckte at denne Turcks tahl / faſt det här ei är bättre än jag det i min enfaldighet kunde anteckna / war ſådant / at wäl någon curieuſe note nog wid en och annan omſtändighet ſkulle kunna giöras / ſå tänckte jag wid mig ſielf om jag wäl efter mitt ringa Pund ſkulle fördriſta mig der til; men jag kom ihog at wåra ſamtal tryckas i öfwerwerlden; men ei i Engeland.

Jag kom ſedan til min Philoſophiſke Skrifte fahr. Han frågade om jag mindes hwad wi ſidſt afhandlade / om angelägenheten och nyttan at rätt Philoſophiſkt och naturligen kiänna oß ſielfwa och andra.Mins du ſade han / min

principe "om egen kiärlek / nöijeniic. och hwaraf det kommer at de äro ändamålet uti alt mennifkiornas företagande?" Låt oß nu gå något widare.

Hwad tycker du /frågade han mig efter du är få lär begiärig / tror du då at en ftor kundfkap giör någon dehl af dina affickters ändamål / fom är egen fördel / luft och ro?

Jag wederlade / at jag menar det connoifance och kundfkap ei kunde hielpa hwarken til det man naturligen åftundar eller bör åftunda / om man eljeft kunde arbeta ditåt man wil; Men fom det är omöjeligit at jag wil giöra mig befwär för de ting jag intet kiänner / åtminftone någorlunda / hwartil de kunna tiena mig / få finner jag kundfkapen wara oumgängelig för min affickt; ty ju mera jag wet / ju flera utwägar wet jag til det jag önfkar. Jag begriper at åftundan för wetenfkaper / fom ju mera man kommer däri ju mera den wäxer / ei är en naturlig drifft / utan en följd af den naturl. åftundan / wi ha för nöje och lycka. Jag fer ock at "kundfkap är få litet någon förmohn för fig fielf fom rikedom det är / bägge twå äro intet annat än medel och utwägar" hwarmed jag kan fkaffa mig förmohn; ty jag må weta få mycket jag wil / och jag må ha alla Kiällare fulla med Plåtar / få är deri ändå ei någon lycka för fig fielf; men at jag kan wälja det jag wet wara bäft / och at jag kan ta ut Plåtarne och kiöpa derföre det jag hälft åftundar för min beqvämlighet / det är fielfwa förmonen. Jag ftöder mit omdöme på dageliga erfarenheten. Til Exempel / en Hofman fer at politiquen är honom nådig at komma fort / derföre öfwar han fig mäft i den. Intet är hon hans förmohn men det fom han derigenom winner. Lika få är det med enKiöpman / en handtwärckare &c. Intet är kundfkapen fom de hafwa om handelen och huru wahrorne fkola giöras / deras förmohn / icke heller det fom de i penningar winna för det förfärdigade eller förfkrefna; men den beqwämlighet fom de deraf kunna fig förfkaffa. Jag följer altfå gierna ditt förr gifna råd / men emot de Philofopher och Autoriteter fom wela inbilla at rikedom är en förmohn för fig fielf; ty om de setat mitt i guld och ei kunnat få derföre hwad de welat / få fkulle de talt annorlunda / och de fom foutenera at fulkomlig kundfkap om alt ei allenaft är en fkatt i fig fielf / men at äfwen den är det högfta mennifkians goda / borde betäncka huru owiß många tings efterrättelfe oß är / at genom tiden och åldren mycket glöms / och at det kan gå andra fom det gick Cardan hwilken på fina gamla dagar gret deröfwer at at han fielf ei mera förftod fina egna Wärck.

Den fatzen fom några lärde förfäcktat at ftora kundfkaper fkola giöra en del af de faligas lyckfalighet efter detta lifwet / lemnar jag derhän. Jag har redan fagt min mening om det fom är grunden til wår böjelfe at wela weta mycket. Man har här ingen redig kundfkap om det högfta goda / derföre föker man det i det fom än är för förnufftet obekant; men hwem wet om de faliga / då de erfara at deras fällhet beftår i något wift / lära fedan bry fig om andra kundfkaper? Wi wela giöra oß en *idée* om de ting fom wi intet kiänna. Wi wela intet tro at de nöjen fom oß äro obekanta kunna wara utan åtminftone något af dem fom wi antingen weta eller önfka. Jag wil härwid bara fråga / om icke erfarenheten lärer / at äfwen här i tiden finnes nöijen / hwarom man ingen kundfkap hafft för än man dem erfarit?Då jag fåledes i min enfaldighet talt ut / fägnade mig Gubben med de orden: Jag har hördt mången fom fwarat fämre och med mindr omftändigheter på en flik fråga. Jag will allenaft tillägga / fade han / på det at ingen af det föregående må fluta fig wara klok nog om han wet ett fom han tycker kunna förfkaffa honom det han kan fägna fig af: at ingen ting kan wara få wackert nyttigt fom wetenfkaper. Deß förutan giör en mennifkia intet utan lika fom rädd och bäfwande / och är han denfamma fom "renfar omdömet ifrån widfkieppelfens twifwelsmål."*Arctis Religionum animos nodis ezfolvere Pergo. Lucr, Lib. 4.* Ty utan kundfkap kunna de minfta och ofkyldigafte ting / om de oß förfärlig fynas / bringa til en hop orimligheters troende och fielf utöfwande; och om de åter hafwa något nytt annehmliget efter wårt tycke hos fig / få intaga de få helt ens finne at man offta förfaller til en otidig förundran / fom är owetenhetens fäkra fofter.

Jag fade / at faft jag är enfaldig / få tror jag likwäl mig hwarken wara widfkieppelig eller underfam.

Jag wil nu intet träta med dig / fade han. Erfarenheten fkal fram bättre bäft öfwertyga oß bägge.

Må giöra / wederlade jag / Men efter Herren nu fagt at man bör weta mycket och huru nyttigt det är / få ber jag at han wille fäja mig något af då där fom man då bör weta hwad det är för flag? ty det wil förmig ej wara nog at höra hwad man bör / utan jag wil ock gierna weta huru?

Intet alt på en gång ſade han. Mången får kiöpa dyrt nog mindre wärckelige underrättelſer än de jag dig redan ſagt. Men på ährlig mans ord / jag ſkal alt mer och mer ſom du blir wahn / altid ſå kort ſom möjeligt är / ſöka lära dig icke många ord / men ſaker.

*

De ſom åſtunda *prænumerera* på *Mercure Hiſtorique & Politique* för tilkommande åhr 1739, behagade innom detta åhrs ſlut det giöra / efter man utan ſäkre och tilräckelige afnämare ſom ſig innom den tiden angifwa / ej lärer *continuera* berörde wärk / i hwilken händelſe de ſom *prænummererat* få ſina penningar ſtraxt tilbaka.

Continuation af deße Samtal utgifwes hwar Tisdag / och kunna de ſom behaga med 7 Dal. och 16 öre K:mynt *Prænumerera* för hela åhret, nembl. 50 ſtycken.

SIUNDE

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas Rijke.

*

Fruentimbers Skuggan.

Idag ſkal du få höra mycken galenſkap.

Argi Skugga.

Hwad då?

Fruentimbers Skuggan.

Jo / jag har bedt min Philoſoph at i dag hielpa mig at galnas för en gång. Jag tror man wäl lärer urſäckta mig efter där ju äro de ſom det giöra hela ſin lifstid / utan at derföre af mera än ganſka få / blifwa hålne för narrar.

Detta orimeliga infall / ſom mången tör tänka / har hos mig ſin grund. Jag hade i går ſå upmärckſamt talt med min Philoſoph / at det war alfwerſam Materie til mer än jag i 2 eller 3 gånger ſkulle kunna ſäja dig / men juſt då det war ute fick jag 2. ganſka motſtridige bref från öfwerwärlden. Wid det ena ſom är underſkrifwitÄnkans partiſkhet är bilagt ett papper ſom har för titul: "owäldigt omdöme uti en wicktig punckt beträffande det ſom ſkadar Swerige." Det är altſammans mycket Serieuſt. Men det andra Brefwet ſom är tecknat af Wälment / råder mig at innehålla med mina torra och alfwarſama ſamtals framgifwande / ſäjande at jag därmed röjer mig ſig at jag ei är den jag gier mig ut före? ty mitt ſläckte äro ei falne til den alfwarſamhet; och ſedan / at om jag ei ſkrifwer något ſom man får ſkratta åt / ſå hotar han at ingen ſkal wärdiga läſa mitt lapperi / och at jag ei annars kan än ſkada min Förläggare.

Jag ſkrifwer wäl ei för penningar / har det ei heller af nöden / och ſåledes är det mig lika mycket om man wil läſa mina Samtal eller ei / och ſkal det komma an på Boktryckaren om han dem wil trycka eller låta bli. Doch wil jag ei heller aldeles ſöndra mig från allmänna bruket. Det alfwarsama wil jag nu ei Chargera med. Min Philoſoph rådde mig sielf dertil. Han ſade ſig wäl ei wara Erasmus ſom ſkrifwit en hel Bok til dårſkapens lof; men at han icke deßmindre wäl wil wiſa mig i Perſon många dårar; Dock ock tillika at man giör orätt dem ſå kalla / efter man bara borde bringa hwar en på ſitt rätta ſtälle / ſå ſkulle han paſſera för den wiſaſte;" ty ingen dårſkap kan wara til ſom icke räknas för wishet någonſtäds.

Argi Skugga.

Hwad war då för mycket narri ſom han wiſte dig?

Fruentimbers Skuggan.

Han följde mig / jag wet intet hwart / til etdårhus; det war likt Danwiken / men det kunde det intet wara / ty jag wet intet bättre än at wi ändå woro qwar i det underjordiſka.

När wi där woro inſlupne / wiſte oß wacktmäſtaren ifrån Cammare til Cammare. Philoſophen gick före och jag efter. Beſe nu de uhrſinniga ſade han.

Den förſta tok wi kommo til war en född Catholik / och hade blifwit inſatt för det han inbillat ſig at han innan kort ſkulle bli ſkiutzhäſt / efter han brutit mot den afledne Muncken Franciſcus / ſom i en dröm pålagt honom at hwar dag förrätta wißa kloſter-Ceremonier. "Jag ſkal nu oförtöfwat dö / ſade han / och då kom̃er min ſiäl på 14 åhrs tid uti en ſkiutzhäſt / hwareſt hon ſkal giöra penitence för den olydnad jag begått emot S. Franciſcus / och ifrån detta ſtraff blir jag ei befriad utan genom en Capuciner Muncks förbön til den heliga Man." Den narren war ſå öfwertygad om det han ſade / ſå at han / innan han blifwit inſluten / ſuckat ſå ſnart han hördt ſmällas med en piſka; och då han ſedt någon kuſk det giöra åt häſtarne / har han ropat / håll håll obarmhertige; du ſlår *honét* folk.

Si nu här ſade min följesman / en karl ſom om han woro i China hwarest ſiälewandringen uti diur tros / ſkulle anſes ſom den wiſaſte ibland alla dödeliga för äfwen det ſamme man ſatt honom i dårhuſet. Låt oß ſtälla den Chineſiſka afguden i ſtället för Muncken och en Bonze i ſtället för Capucinern / ſå är där den förſtåndigaſte devotaſte och förſicktigaſte Cainecer.

En annan narr wiſte oß Wachtmäſtaren ſedan ſom inbillade ſig wara plågad af Spöken / och at han offta hade dem på ſidan hos ſig: "HerrLucifer / ropade han ibland / hafwen tålamod med mig / jag ber / jag gier Er alt det Ni begier: Jag tilbiuder Er ſkiäncker: Jag dricker alltid förſt Er ſkål; hwarföre plågen I mig?" Han föll derpå på knä kyſte jorden och giorde hundrade Grimacer.

Kan ock denne ſtackaren paſſera för klok någonſtäds / frågade jag Philoſophen? Oh ja / ſade han där äro ju mera än ett folckſlag i Indien ſom intet offra och tilbe utan Lucifer efter de ſäja ſig wara af honom hårdt efterſatte / och at det är onödigt offra åt den goda Gudomeligheten efter den aldrig giör dem ondt. För denne Token dit / hans nya medborgare anſe redan ſom fulkomlig ſanning äfwen det narri för hwilcket han här är inſluten / och om där äro dårhus i Indien / ſå ſkulle ſäkerligen de blifwa der inſatte ſom wille döma honom dit.

Derpå kommo wi til den tredie oſinnige / ſom jag med medynkan betracktade / hwilken piſkade ſig ſielf / ſlog hufwudet mot muren / och faſt han war faſtbunden / ſträfwade med all mackt komma til oß. Jag frågade wacktmäſtaren hwad dennes dårſkap woro. Han swarade: "han inbillar ſig at kunna utplåna alla menniſkiors mißgierningar. Han ſlår ſig utan uppehåld troendes dermed förtiena Guds barmhertighet / och de ſlänger ſom han ſig nu gaf / äro för at förwärfwa förlåtelſe för Edra brått." Knapt hade karlen uttalt förr än dåren begynte ropa: "omwänden Eder / älendige! Si hwad jag giör för Edra öfwerträdelſer."

Uti China / ſade Philoſophen / draga *Bonzerne* efter ſig 15. Alnars långa ſädior ſamt ropa ſtrålande och ſuckande med en begrafnings tohn. "Således lida wi för Edra ſynder /" hwarpå de ſtöta hufwudet mot en ſtor flintſten och ſlå ſig blånader i anſicktet. Altſå / ſe där en helig Indianer ſom här hålles för dåre. Men man behöfwer juſt ei föra honom til Indien / här äroju i *Europa* de ſom ei bära ſig bättre åt än han / jag menar då där ſlags Munckar ſom

piſka ſig ſielfwa för penningar / och inbilla at dermed förſona deras ſynder ſom dem betala. De ſlå ſig wäl intet i ögonen eller hufwudet / men deras blånade rygg wißerligen äfwen ſå liten wärckan til förſoning ſom narrens ſönderſtötte hufwud / och borde de med all rätt i mörckare fängelſe inſlutas än han / förſt för deras dårſkap / och för det andra för bedrägeriet ſom derunder ligger at narra til ſig penningar och inſöfwa de enfaldige.

En fierde narr kommo wi ſedan til. Han hade inbillat ſig at wara prophet och at han kunde föreſpå tilkommande ting. Hans maner at ſpå war det roligaſte jag ſedt. Han hade en bit koppar ſom han kaſtade i luften i det han med det ſamma nämnde S. Antonius / ſom Papiſterne tilbedia om förkomne tings återſkaffande. Om kopparen föll ned på den ſidan han inbillade ſkulle bemärcka lycka / ſå ſpådde han de lyckligaſte ting på jorden; Men om han åter föll på andra ſidan / ſå propheterade han all den olycka ſom kunde nämnas. Detta war nu wäl ett narri ſom intet förtient dårhus; Men ſom man betalte ſpådomen alt efter ſom han war gunſtig eller mißfördelacktig / ſå blef ock narren illa tilfreds med S. Antonius och gaf honom ibland ſkiälsord då ſlanten offta föll på orätta ſidan: "ſäijande honom wara wärre än Aſtaroth: at han wände ſlanten orätt för at låta honom ſwälta ihiäl; men at han ſkulle betala honom dermed at han ei heller wille faſta på dagen ſom gick för hans fäſt." För deße förſmädelſer emot en helig Antonius och Faſte-Ceremomien / har Andeligheten låtit ſätta Propheter i Hoſpitalet; ſå granlaga är det med ſlika ſaker.

Det är ſkade för den där mannen / ſade min ledare / at han ei är född i Pekin / ty där ſkulle han fått ſpå ſå mycket ſom han welat / och mißfirma Antonius af Pekin ſå mycket han orkat / utan at derföre blifwa inſatt; ty ſtiernkikarnes der i landets *maneer* är / at när de bedt *Idolen* at befordra deras konſt och det ändå ei ſkier / ſå bruka de alt betänckeligit owett mot denſamma / och förnya ſina *operationer* alt tils det går an / och då förſt får han ett ord til tack / ſedan han intorkat ſkiälsorden.

Ock wiſtes oß en qwinna ſom miſt förſtåndet icke deraf at hon brydt ſig med at ſpå / men för det hon alt för blindt trodt ſpådommar. Hennes barn hade warit det förſta offer af hennes dårſkap. 3 wekor ſedan det war födt / har hon rådfrågat en ſpåman ſom ſagt at det ſkulle bli mycket olyckeliget. Rörd af denne bond-*practica* och intagit af ſin falſka inbillning / har hon ſielf ombracht barnet och berömt ſig deraf ſåſom en gierning / den der måſte anſes för mycken gudfruchtighet och kiärlek. Sedan wederbörande domare underſökt ſaken efter Lagen / och befunnit at hon war ögonſkenligen urſinnig / hafwa de dömt henne at ſitta inne för ſin lifstid.

En ſlik förſkräckelig gierning / ſade jag åt Philoſophen / lärer ju aldrig kunna anſes för wishet hos någon? jo men ſwarade han / om hon woro född hos Banianerne / ſå ſkulle hon hållas för ganſka klok och förſicktig ty hos det folckſlaget är i bruk / at ſå ſnart barn födes rådfrågar man ſtiernkikare om deß öde. Om han ſäjer at ſtiernorne icke föreſpå något godt / ſå ombringar man detſamme; hwilket räknas ſom den ſtörſte welgierning ſom deß anförwandter det kunna bewiſa.

Ändteligen blefwe wi ännu på ſlutet warſe några rätt roliga narrar.

Där war en ſom intet annat giorde än danſade och ſöng wisor / ſpeglade ſig i en glasbit ſom han fäſt på wäggen / kammade ſitt hår och pudrade ſig med ſtofft af gålfwet efter där intet war något annat til hands. Där på danſade han igen / ropade ibland några Franſöſka ord / hwißlade / ſatte händerna i ſidan och *moquerade* ſig öfwer alla. Hur är det med den där frågade jag? jo ſade wacktmäſtaren / det är en karl af ringa härkomſt. Han war för några åhr ſedan hel klok och tiente hos en herre ſom wille hielpa honom i det han lät lära honom ett och annat wackert at förſörja ſig med. Men ſå hände ſig at han en gång wandt en tämmelig *ſumma* i Lotteriet. Då blef han ſtraxt af dräng herre / ochbror öfwer alt ſyrkarna räckte. Men när de blefwo alla ſå kiände honom ingen mer; Han hade den nottan här af at han war blefwen ſå oändeligen högfärdig / det han tyckte alt det ſom hette arbete wara för gement. Tigga ſtod honom bättre an. Men han war alt för högdragen äfwen i det ſtåndet / och när man ei wille anhöra hans: "Herre betänck en *honêt homme* ſom warit det och det" eller ei gaf nog / ſå förbytte han ſin anhållan eller tack uti ſkiälsord / och ſlängar wid tilfälle / ſöng och danſade derpå igen / ſamt ſade ſig wara wan wid ſlikt *honêt* ſällſkap men ei at omgå med tåcka owettiga. När man talte om at förtiäna födan blef han aldeles galen. Med hwilket alt wederbörande mackt hafwande dömt honom doch hafwa förtient något / nämligen dårhuſet til widare.

Jag ser på den karlens maner sade Philosophen / at honom fattas bara penningar / så skulle han passera för en belefwad man i många samqwäm.

En annan finge wi derpå se, som lika som den förra såg med *en sort* af förackt på alla menniskior. Man måtte säja honom hwad man wille / så swarade han aldrig derpå annat / än at det är lappri / den narren = = = = = med ett ord han wiste intet annat än smädeord. War någon som hitte på framsläppa någon *grotesque* vers eller Satyriskt frätande ord / så kunde han en gång wärdiga lee / säjande / tåcke där roar mig.

Hwarföre sitter han här frågade jag åter? han tror sig wara född den wisaste menniskia i werlden / sade wacktkarlen. Han har aldrig något lärdt eller welat lära / utan den der förackts eller blinde högfärdzandan som inbillat honom hans wishet / har ock kommit honom at förackta alt det som kloka hålla för klokt och förnuftigt. Och då han ei låtit höga hufwudens mogna wärck ostymsade / men äfwen altid förklenligen utbrutit öfwer dem och saker som gådt långt öfwer hans *horizont,* hwar man af hans tal och åtbörder ock nogsamt kunnat se honom sielf wara en fåkunnighets narr / så är han hitskjutzad af medynkan.Om alla de som likna denne skulle sättas i dårhuset / sade Philosophen / så kommo der många slag och 100 hus som detta woro ei tilräckelige at dem herbergera.

Den sidsta som wi betracktade war en min syster efter kiönet. Jag log hierteligen åt hennes narri / med onkade mig öfwer menniskian. Hon satt och torkade sig altjämt i ansicktet med en gammal trasa / kiände efter med handen / speglade sig ständigt mot wäggen / krusade och pudrade håret / wred på halsen och hufwudet / såg sig altjämt på kläderne och på sig sielf / samt teknade åt alla om de doch intet wille *admirera* hennes skiönhet. Hon hade en hop *baggateller,* jag tror det war flugwingar / som hon wille sätta fast i ansicktet på sig. När det intet gick an efter hennes åstundan / skrek och skrålade hon / ref sig i håret / slog sig sielf och jämrade sig illa / med hwilket alt hon ömsom fortfor. Kort hon war galen blefwen af letja och högferd / då hon dem ei längre kunde underhålla i brist af medel.

Denne Person är intet tokug efter nu warande bruk sade Philosophen / det wet du bettre än jag som lärer nogare ha sedt öfwerwerldiska Fruentimmers lefnaden. Det är bara de tokuga plåtarne som wikit ifrån henne hwilka nu stält hennes hufwud i oordning / hwem wet om hon hade en god underhållare / om hon icke passerade förståndig och *à la modi*sk *Dame.*

När wi woro utkomne ur denne skolan: Nu skiämt å sida / sade Philosophen. Må man intet beklaga menniskiorna då man betracktar deras förstånds swaghet. Hwad är förnuftet det naturliga liuset därom säkre Philosopher så mycket tala? är det ei gifwit utan åt wißa folckslag eller några få Personer? De andras stål är den då ei af samma natur eller samma Egenskap som deras? hwadan kommer sådan skilgacktighet? Hwilka är de wisa hwilka äro dårar? hwar en tror sig ha det rättaste. Hwar wil man finna nog owälduge domare til en slik *proceß?*

*

OTTONDE

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas Rjke.

*

Fruentimbers Skuggan.

NU kan jag ock ſäja / mig hafwa haft den ähran at bli narrad af en = = = Man. Jag menar min Philoſoph.

Argi Skugga.

Hur då? det är vaſlig konſt at narra dig.

Fruentimbers Skuggan.

Du mins ju at jag dig berättat / det jag ſagt honom at jag trodde mig wara hwarken underſam eller widſkieppelig. Men hör på hur krokwägug han war / när jag kom igen til honom. Nå ſade han / nu kommer du rätt til paß / nu har jag fådt tre roliga diur dem ſkal du få ſe tilbegynna med / man måſte roa ſig ibland. De äro der borta uti ſkogsparken. Jag har dem inſlutne i ett hus. De äro eljeſt ſkadediur af en otrolig näswishet. Jag wil hwarken miſta dem ei heller lemna dem tilfälle at förderfwa. Gack ſielf bort och ſe dem. Jag wil wäl ſäja dig huru de ſe ut på det du intet må bli rädd.

Ett deraf har ett ſtort hufwud med mer än hundrade ögon rundt omkring / hwilka äro orörlige men mycket klara / ſå at det på en gång ſer för och efter ſig ſamt på alla ſidor. Det är eljeſt af en grå färg med långhåriga ben / och klor på fötterne / hwilka äro ſå ſpitziga at det dermed kan gripa ſig faſt och gå / faſt det woro med ryggen ned och fötterne opp / på de hårdaſte och ſlätaſte materier / ſom ſlipat ſtåhl och ſpegelglas; hafwande det ock lika ſom dynor under fötterne när det går rätt före til at ei ſkada och förnöta ſina klor. Somliga tro at det har et lim hos ſig hwarmed det i gående ſidwärdz ſäſter ſig när det är hårda och ſläta ſtällen; Men det är obewiſt. Det har en ſnabel ſom åt ändan ſpitzar ſig ſåſom en knif / hwarmed det ſkiär och ſlukar ſin föda. Det har äfwen wingar af en ſkiön färg med frantzar zirade. Du wet ju at Tigren är wacker / men derföre icke desmindre falſk och glupſker.

Det andra Diuret är med det föregående lika derutinnan at det har många ögon / doch ei mer än 8. Somlige af den ſorten hafwa ock bara 6. Fram uti hufwudet har det 2:ne utſkått eller grenar taggade ſom 2 ſågar och en klo i ändan på hwardera / och härmed drager det till ſig hwad detkan öfwerkomma och förtärer det. Eljeſt är det ludigt öfweralt af fine och ??? håhr: men något förgiftigt. Det har en ſmal hals. Hufwudet och framdelen af diuret är betäckt med ett hårdt skahl. Det har 3 been med 3 oſäjeligen ſpitziga klor på hwardera foten / ſamt 2:ne been deßutan fram til ſom tiäna det för armar at til ſig rifwa rofwet.

Det tredie / ſade han / är ei ſå ſtort ſom de förre men ännu beſynnerligare til egenſkap. Det är födt i Siöbottnen / upwäxt i Watnet och på landet tillika / och i det tilſtånd det nu är wiſtas det på jorden och mäſt i lufften. Det är betäckt med fiäll / hår och colen?de fiädrar på wingarne och öfwer hela kroppen. Har en lång ſnut ſom är ſå ſmal åt ändan at man knapt med goda Microſcopier kan ſe deß ſpetz. utur berörde ſnut eller ſnabel mitt uppå framſticker detta diur fyra ſpitzar af ſkapnad lika ſom wärjor. Af den ena af deße fyra wärjeſpitzar föreſkiuter det ännu andra tre ſlika finare ſpitzar taggade ſågwis på ändan / med hwilka alla ſpitzar tillika det angriper ſitt rof / och i förtärandet deraf ſom tunga ſig betienar.

Deße tre ſlags diur hafwa om winteren ſin föda wunnen / i det de då intet äta / men hålla ſig uppe i ſtenröſen / jordkulor &c. tils åter Sommar kommer. Si här är nycklen ſade han åter / gå ſielf dit och ſe dem.Nå tänckte jag (rädder at han wille låta mig upfräta) där äro underliga diur hwars make jag aldrig hördt talas om. Jag wille efter mitt bäſta förſtånd utgrunda hwad de måtte wara. Jag begynte på at min eftertanka företaga åtſkilliga. Månne någotdera af deße diur frågade jag mig ſielf / wara en Elephant / den är wäl förſkräckelig til anſeende / men derhos ſacktmodig / förſtåndig och trogen / ſå at jag då intet har at fruckta &c. Eller må det wara en Hipopotamus

eller Nilhäſt ſom i Jobs 40 omtalas? Men nei det går intet an / ty ſomliga hålla före detta diuret wara äfwen det ſamma ſom Elephant / andra åter ett förſkräckeligt diur för ſig ſielft / ſå at man ei något ſärdeles wiſt derom kan determinera. = kanſkie någotdera är en Cameel / tänckte jag widare. Den giör ingen ondt / men giör Öſterländerne mycket gagn / i det de äta ganſka ſlätt föda och litet i proportion af ſin ſtorlek / draga deremot ſwåra bördor och gifwa en miölk ſom i Arabien hålles för den angenähmaſte af alla diur. Lejon må det intet wara / mente jag / och om ſå woro ſkulle jag wäl hielpa mig från det / efter jag wet det har mäſta ſtyrkan i ögonen / och om man kan det fånga med at kaſta dem fulla med ſand / ſå kan ock jag dermed wäl fria mig; men om det är Lejon ſå torde det wara tamt / hwilket åtſkillige Lärde mig ſagt ſig giöra låta / ſå at där warit de ſom betient ſig af Lejon til wackthundar / ja äfwen på Jagt. Kan ſkie der ibland är någon Warg / gißade jag widare / då där diuret ſom har ſitt ſtälleemellan hund och Lejon och är ſå ſnält i löpande at en hare det ei kan undanlöpa / och ſielf foglar ſom ei hafwa för hög flyckt / uttröttar. *Vide Salom van Til Commentarius ad Exod.* Men jag wederlade mig ſnart ſielf och derutinnan / efter jag tror i det underjordiſka ſkulle äfwen ſå litet finnas wargar ſom i Engeland.En del hålla före at ſomliga orters belägenhet och lufft är orſaken det deße ſkadediur där ei finnas; Men troligaſt tyckes at de där blifwit utödde äfwen ſom i England ſkiedt, ty där har warit wargar til myckenhet, intils det öfwerheten utfunnit at pålägga wiße mißgiernings män wahlet af döden, eller at inſkaffa ett ſatt antal warghufwuden / hwar medelſt deße diur där i landet aldeles utrotats.

Jag gick derpå til lufften och foglarne / men fant af dem knapt någon ſom jag kunde öfwerens bringa med de mig gifne beſkrifningar.

I hedniſke Fablerne tittade äfwen min Speculation. Der fant jag wäl afmålningar ſom liknade någorlunda; Men man wet hwad åtſkilnad är emellan fabler och warelſer.

Som Gubben föſte på mig at jag ſkulle gå åſtad och ſe / ſå kunde jag ei annars än ſäja honom de åtſkilliga jämföringar jag giordt; och at det måtte wara oerhörda Creatur.

Han ſade alfwarſamt du har glömt Wahlar och Biörnar. Enhörningar borde du ock ha kommit ihog. Jag ſer wäl du är mycket lärd. ÄnSalamanders och Remores de förſkräckeliga Eld- och watn eller kiölddiur / och Cameleoner ſom lefwa af ſolſtrålar? Kanſkie om du hade nämndt deße / ſamt med en Crocodill ſom ſlukar Menniſkior / du då hade hittat på.

Med alt det / ſade jag / jag går intet enſam dit. Ni wet ſielf at det är ingen förſicktighet at onödigt wis ſätta ſig i lifsfara.

Nu kom då följ med / ſade han. Då han öpnade huſet / fandt jag det til min förundran tomt. Han tog derpå af en hylla ett litet ſkrin med 3 rum uti och Glas öfwer / ſe här äro diuren / ſade han / wid det han det öpnade. Jag war mycket nyfiken at titta deruti / men blef ganka ſkamſlat då jag intet annat ſåg / än i ena rumet en flugga / i det andra en Spindel / och i det tredie en Mygg. Nå / ropade jag där wid / aldrig hade jag tänckt at Herren ſå ſkulle willat bedra mig. De där diuren har jag länge kiänt. Det är ju ingen ringaſte liknelſe emellan dem och beſkrifningen.

Jag har intet bedragit dig / ſade han / jag har bara welat öfwertyga dig af de bekantaſte och ſom du tycker / ringaſte ting / huru orätt man ibland dömer / och at du ſielf ſom ſidſt berömde dig wara hwarken widſkieppelig eller underſam / wiſt begge deße ſwagheter för ſå ringa Creatur ſom en fluga &c. Du ſer deraf huru oricktigt och opåliteligit ett erfarit omdömme är. Du anſer ſom ganſka ringwärdige ting de här ſmå inſecter ſom jag dig nu wiſer; Men ſe bara igenom detta glas ſade han / i det han gaf mig ett Mecroſcopium / ſå ſkal du ei kunna neka at de böra anſesför underwärck i naturen / ſamt at deras kroppars bygnad mycket å daga lägger Skaparens oändeliga härlighet.

Jag kan ei beskrifwa dig huru jag blef til mods då jag igenom berörde glas / ſåg deße ſmå Creatur / nemlig. förſt flugan / ſedan ſpindeln / och ſidſt myggen. Högſta wishet ſade jag: huru har du intet ganſka underligen utzirat och bewäpnadt deße ſmå kräk / ſom wi menniſkior doch anſe / men af blott owettenhet / för ſå ringwärdige? Ach! när jag finner ſådane förunderligheter uti ſmå maſkar ſom mig tilförene wäl bekante warit / men jag doch ei kiändt;

huru mycket mera ſkulle jag intet blifwa warſe om jag hade tilfälle at närmare betrackta andra af de ſå många 1000de ſlags warelſer i naturen? Jag fick härwid en obeſkrifwelig åſtundan at blifwa underrättad om flera ting / och beſlöt at hädanefter mig altjemt förfråga ſielf öfwer de wanligaſte och mig mäſt kunniga.

Innan jag derföre ſläpte deße Inſecter måſte Philoſophen giöra mig räkning / i ſynnerhet om nyttan ſom man kunde ſäija deße ſmå creatur giöra i naturen / efter de ſunnes ſå ymnigt begåfwade med alt det ſom både til prydning och wapn på deras ſätt tiena kan.

Han ſade wårt begrep wara för kort at inſe alt; Men at han wille nämna något. Til exempel hwem ha wi at tacka för de ſkiönaſte färgor och couleurer i werlden om icke flugor och mygg?

Men huru är det möjeligit / ſade jag / den färg ſom de i öfwerwerlden ſatte ibland på porcelaine / ſpeglar &c war ei wacker./ jag hade gierna warit den förutan.

Du talar åter efter ditt pund / swarade han / men lär en gång at förſt weta och ſedan tala. Den färg ſom dig ei behagat af myggor / lär ei heller någon behaga aldrig en gång af något diur / alla kunna den gifwa. Men ſäg mig / wet du hwar af Purpur och Scharlakans färg giöres. Det är intet annat än en ſort af mygg eller maſkar ſom uti America ſuga den af wißaträn och örter / och ſedan tiena ſielfwa berörde maſkar eller deras ſkal / eller ock deras Gummi til ſlika koſtbara färgor; Ty Cocheniller är ingen fruckt / utan ſielfwa torkade maſkarne pulweriſerade ſom man färgar med. De underhållas där å ett ſlags trä ſom har tiocka och ſafftiga blad / och heter Nopal.

Galläplen med hwilkas tilhielp den ſchiönaſte ſwarta färg och bleck prepareras / är äfwen intet annat än en fruckt af flugor eller mygg ſom på Ekar ſticka bladen / och uti ſtinget nedlägga ſina ägg / hwarmedelſt ſafftens naturliga circulation förhindras / och wäxer deraf en knopp eller kula öfwer äggen / hafwandes den där uti wiſtande maſken där ſin föda til deß han efter beſtämd tid äter ſig ut / och blir af en krypande maſk en flygande: Häraf ſer man på berörde Galläplen altid hål när maſken ſådt ſin mognad / och här har man äfwen orſak hwarföre man ibland / finner maſkar in uti äplen / och annan fruckt / då likwäl ingen öpning är utanpå / nemligen at någon maſk lagt ſitt ägg uti blomman.*Vide Spectacle de la Nature Tome I:er pag. 201.* Slika knoppar förorſakade på andra ſlags plantor af äfwen ſlike mygg eller maſkar finnas ock af åtſkillig färg; Men förſök fattas ännu hwar til de kunde wara nyttige: Hwem wet / kanſkie til ganſka mycket om det woro bekant? Ach! huru mycket är ſom wi intet weta? och ſe där för denna gången en Phyſiſk lära.

Den är god för mig och mina Syſtrar; ty jag tror förwiſt at många af dem hitintil ei wetat om föreſtående Materie mer än jag.

*

De ſom åſtunda *prenumerera* på *Mercure Hiſtorique* för tilkommande åhr 1739 kunna det giöra med 10 Dal. 16 öre Kopp-mt för hela åhret / intil detta åhrets ſlut, hwarefter ingen *prenumeration* emottages.

NIONDE

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA

Nyligen ankommen til de dödas Rjke.

*

Fruentimbers Skuggan.

Jag har hördt klagomål at nu ſkrifwes / tryckes och läſes alt för mycket. Det wil ej anſtå mig at döma öfwer deße beſwär. Men om jag har lof at giöra min enfaldiga Qwinno-trosbekiännelſe / ſå är den: at det mäſta ſom ſkrifwes och läſes / har föga gemenſkap med det ſom borde ſkrifwas och läſas / och at man derföre af berörde ſkrifter och läſande har den nyttan / at man deraf eimera blifwer okunnig i annat / än det mäſta och bäſta man borde weta.

Jag frågade en gång min Präſtfahr om icke alltid är lofligit at tala ſanningen och deremot förbudit at bedraga och liuga? han swarade ja / och ſade det förra kommer öfwerens med Bibelen.

Som jag nu täncker berätta en märckwärdig underjordiſk händelſe / ſom är beſynnerlig / men derföre icke mindre ſanfärdig / ſå håller jag mig wid den enfaldiga troen / at jag får lof och tala derom / efter det är lofligit at tala ſanning.

Jag råkade icke länge ſedan i ett ſällſkap med en *Chatolſk Pater,* och en *Reformerad Domine.* Hwardera hade en man hos ſig / ſom warit deß åhörare i öfwerwerlden. De talte ifrigt tilſamman och tilläto at jag fick höra på med / efter jag war *neutral.* Om jag mins rätt ſå föllo orden dem emellan på följande ſätt.*Pater* talte förſt.

Måſte du icke tilſtå *Domine* / at du och dina förfäder äro kättare, ſom underſtådt Er at affalla ifrån den ofelbara Papiſtiſka Kyrkian / hwilken är grundad på ſå många *Conciliers Decreta* och ſtyres af Guds egen Ståthållare Påfwen / och ſåledes icke annars kan än wara den enda ſanſkylliga.

Domine swarade:

Sackta kiära *Pater!* ſkiälsord ſom du warit ſå wan wid / och än ej förgiätet ſom jag hör / bewiſa ingen ting. Om Eder Lära woro grundad på Bibelen i ſtället för de många *Decreta* och Påfweliga bullar / ſå hade ju ingen haft orſak at derifrån afgå; Men hwar förnuftig menniſkia döme om man är Straffbar för det man ei längre låter bedra ſig / än til des man blifwer bedrägeriet warſe. Ty om du / min goda *Pater,* har någon gniſta af ährlighet hos dig qwar / ſå kan du aldrig neka at icke J wetande och wiljande medEdra *penitence-* och *abſolutions* - bullar / med Eder ſkiärseld och Edre Siälemeſſor / bedragen / för at ſpäcka Edra pungar.

Pater.

Min wän jag hör gierna dina tanckar / och wil tilſtå at du är en *Litterat* man/ och altſå utan at widare träda i de af dig nämde ſaker / ſå wil jag bara lemna til dig at betäncka / förſt hwad förſkräckelig minſkning redan ſkiedt i den andeliga orders Inkomſter deraf at den enfaldiga hopen redan wid Eder affföndring ſådt alt för mycket uplyſning / och om någon i Påfwedömet ſkulle ſå tala ſåſom du nu talt / ſå betänck huru många 1000de Munckar och *Patres* ſom nu beſtå och rickta ſig med ſina *Familier* av folckets goda tro / ſkulle antingen måſta gå och tigga eller arbeta.

Betänck ock härwid / at J handlat mot Eder egen fördel då J uptäckt wår andeliga hushållning / ty nu hafwen Jintet allenſt ett inſkränckt åhrligt underhåld och ingen af Edra åhörare betalar för någon meßa *abſolution* eller ſlikt: då J likwäl om J hållit med oß / kunnat wara förſäkrade / at hwar och en af Edra åhörare ſkulle med godt hierta gierna gifwit eder ſå ofta J welat / alt hwad hon kunnat ſkrapa ihop woro det och enda fyrken eller enda Nötet i byn; ty ingen inkomſt är indräcktigare och ſäkrare än den ſom grundar ſig på okunnighet och widſkippelse. De ſom äro uplyſte böra ej giöra wäsende. Man gier gierna efter emot dem bara de ej wela wara emot / ſå at man får af de andra det man wil; ty gemena man måſte alltid wara i den belägenhet / at han tror för ſå faſt ſom Bibelen alt hwad Präſten ſäjer / och derföre är det ej inſtämmeligit med wår Präſterliga *œconomie,* at de ſielfwa mycket läſa uti ſkriften / icke heller at Öfwerheten må tillåta några *diſputeringar* med andra *Religions*

förwandter.*Domine.*

Denne din *Jesuiti*ſka krokwäg / kan äfwen ſå litet ſom dit *Papiſti*ſka owett giöra hos mig bedrägeri tillåteligit eller en lögn ſanning. Om du litet rådfrågade dit brändmärckta ſamwete / ſå ſkulle det predika för dig den faſeliga räkning ſom du och dina *cammerater* en gång hafwa at giöra inför den owälduga Domaren / för det de här inſamlat medelſt ſiälars ſäljande. Jag tror mig aldrig ſkola ångra den ſkilsmeßa jag här i tiden giordt ifrån Edert ſamqwäm; ty jag hoppas at efter detta ej ſkola blifwa ſkild ifrån mina anförtrodda fåhr / dem jag endaſt ſökt beta men ej at fräta. Hwad du eljeſt talar om ett inſkränckt årligit underhåld / ſå har jag orſak at wara ſå mycket mera nögd med det ſom min Öfwerhet mig i ſå måtto tillagt / ſom jag dermedelſt har min och de minas ricktiga utkomſt / och ſåledes obesörgd för mitt underhåld / kan anwända all min tid til min anförtrodde hiords underwiſning och ſkiötande / hwilket jag håller före til det minſta beſtår uti at prädikahwar Söndag öfwer de förordnade *Texter,* men at en Herdes mäſta ſyſla är at kiänna hwar en af ſina fåhr i ſynnerhet / icke til deras förmögenhet men til deras Chriſtendoms tilſtånd, ſom ej utan mycken omſorg låter ſig giöra / och erfordrar för hwar en ſiäleſiuk ett ſärdeles Plåſter efter ſiukdomens beſkaffenhet.Vide Turretin, Eſſais ſur le St. Miniſtère.

Du talar ſant min goda *Pater,* då du ſäjer / at Edra åhörare för Eder ingen ting hafwa oſpardt; ty J beſitten den konſten at nyttia deras owetenhet; Men ſom dig är omöjeligit at rättfärdiga detta förhållande icke en gång emot förnuftige menniſkior / ſå tildragen J Eder dermed afſky både för Er och *religion* hos alla dem ſom omſider lära kiänna Er.

Pater.

Wij hålla utminſtone god *apparence,* och äro wördade och älſkade af wåra åhörare. Denne närwarande ſkal dig derom öfwertyga.Här min Son ſade han derpå til honom, hafwer jag och mine *cammerater* icke altid med bön och tårar talt för dig om Chriſtelig wandel och andra dygder? Han ſwarade med en diup *reverence:* oh ja! i ſynnerhet då Eders andelighet talt om almoſer.

Fr. Hafwa wi någonſin fordrat af Eder någre penningar eller annat ſom J icke ſielfwe godwilligt gifwit oß.

Sw. och bugar: oh ney! Eders andelighet ſäger det: det har altid lämnats til mitt råd och ämne / och när jag intet mera haft, ej heller ſådt låna, har jag bara haft / at afhålla mig ifrån kyrkians fördelar / och wiſa min fattigdom när Eders andelighets bod kommit til mig, och Edra *adjuncter* ſamt Tigg-Munckar efter hwarannan mig beſökt, ſå har jag ſluppit alt ihop.

TIONDE

SAMTAL

EMELLAN

ARGI SKUGGA

OCH EN OBEKANT

FRUENTIMBERS SKUGGA,

*

Continuation af det föregående.

Domine.

De der witnesbörden äro föga til din fördel *Pater* / och wille jag gierna höra denne din åhörare tala utan frucktan i din frånwaro. J gemen kan jag få mycket intaga / at din *difcretions* wedergiällning fom J Edra åhörare affordren / dem otroligen utmärglar / och det är omöjeligit det J af dem kunnen tilförfe någon kiärlek / men frucktan och räddhoga är det fom beweker dem til den fkienbara acktning och tilgifwenhet de för Er wisa. Deremot om du wil höra någon af mina åhörare / få fkal du blifwa öfwertygad / at de älfka oß fina Lärare med en upricktig kiärlek / ty all wår *Ministere* och Chrifteliga Kyrkans förmoners meddelande /äro wi hwar en fkyldige, emot den wißa löhn fom wi i ett för allt åtniuta / och fåledes fe och kiänna de utan fwårighet den mer eller mindre omforg och ifwer wi hafwa för deras falighet / och i *Proportion* äro de oß tilgifne / icke med fina penningar fom wi aldrig taga eller få taga / men med fina hiertan. Wi Lärare deremot hafwa en dubbel *fatisfaction,* förft at wi weta det emellan oß / efter Apoftlarnes Exempel / ingen annan rang är / än den wi kunna giöra oß i wåra fåhrs finnen medelft wår flit och lärdom / hwartil wi anwända all wår tid och lifskrafter / och fedan at wi ingen utfuga; men twärt emot lemna wår öfwerhets underfåtare / det fom deras är / och dem upmuntra at deraf altid giärna *Contribuera* til allmänna *Caffan,* hwaraf landet / wi och de alla / måfte hafwa wårt befkydd / hägn och beftånd.

Jag tyckte mig redan hafwa hördt tämligen nog; Med det efterföljande fom de twänne *Papifti*fke och *Calvinifti*fke karlar talte / och jag äfwen anmärkte / will jag ock berätta.*Papiften* fade få här:

De twenne frågorne fom du hörde at min *Pater* mig giorde i din *Domines* närwaro / måfte jag wäl befwara det bäfta jag kunde til *Paters* fördel / efter det war i hans anfickte fom jag det måfte fäja; Men emot dig kan jag wäl utlåta mig efter min hiertans mening. Den kiärlek fom han berömde fig af / at wi / deß åhörare / fkulle hafwa för hans Orden / har ingen annan grund än frucktan / nemligen / man lådz älfka och wörda dem efter man tror / det de kunna fkada / fom kan wara fant nog i öfwerwerlden; men efter lifwet är äfwen få falfkt fom fielfwa fkiärselden. Icke des mindre få länge man är i mörcker / fom jag ock warit / måfte man dyrt betala hwart fkriftermål / hwar *abfolution,* hwar fiälemäßa / hwar förbön / hwart barndop / hwar brudewigfel och hwar lik-*oration.* Jag måfte bekiänna at jag / fedan förftåndet hos mig liusnat / ej utan fafa gifwit flika penningar / efterfom då jag ock tagit det enda / det ändå ej warit nog / och jag aldrig kunnat finna at det inftämmer med inftichtelfens ändamål; Ja! jag wil bekiännat / at jag mer än en gång funnit mig nödgad at afhålla mig ifrån *Sacramenternes* nyttiande / efter jag ej haft at betala med / och at komma tomhändt få får man fe fura anfickten / och höra klagomål ibland / at den och den gången bichte-penningarne ej ftigit til mer än få. Min *Confusion* har warit obefkrifwelig / ty wiljan har jag haft / få länge jag war owetande / men förmögenheten feltes / och fedan jag fick mera lius / har jag ej haft famwete något at gie / och ej heller at utftå mulne upfyner wid de kiärleks werck fom Gud sjelf infticktat. Men än mera / de många flags Tiggerier af *Patres* och Munckar hafwa juft utarmat mig / ty man måfte alt gifwa *difcretions* wis / och aldrig betalar man något dyrare än på det fättet. Öfwerheten har wäl i wißa *puncter* och på wißa orter förefkrifwit något wift; men ftackar den / fom åtminftone i det mindreej fkulle wela wifa fin heder tre a fyra dubbelt der öfwer. Jag hafwer många gånger fkattat Er Calvinifter lyckelige / fom weta Edra *Contributioner,* ty hwem fkulle intet heldre wela gifwa til landet i gemen alt hwad Öfwerheten pålade / allenaft det woro något wift / och man flapp at blifwa öfwerlupen / än at offra dubbelt til färfkilta perfoner fom ändå ofta ej erkiänna det wara nog. Jag wet wäl at kyrkio *Miniftèren* bör hafwa fitt underhåld / men hwarföre icke ett wift äfwen fom andra betiente / och fom hos Er Calvinifter fkier? om jag ännu woro i öfwerwerlden / få fkulle detta fannerligen wara en ftor *punct* för mig / hwarefter jag fkulle döma om *Religioner.*

Calviniften fwarade:

Alt dä där fom du nu talt om hafwa wi aldeles ingen anfäcktning af / ty til Öfwerheten betala wi wår utfkyld och

hon deremot lönar wåra Präſter / ſå at wi aldrig weta hwad det är at betala för barndop / wigſlr / bicht och Nattward / mycket mindre något af de andre månge *diſcretiones* utlagor ſom du upräknat. Hos oß har wäl i Påfwedömet warit ſamma inrättning ſom du beſkrifwit / men mig är ſagt / at Öfwerheten funnit för landet fördelacktigare at uti ett beräkna alt det Inwånarne böra *Contribuera,* och ſedan ſielf gifwa hwar betient ſin tilſtändighet. Så mycket kan jag betyga at wi älſka wåra Lärare / ty de hafwa intet annat at fordra af oß än wår Chriſtendom och det ſom til ſalighet tienar / och däri begripa wi at de intet ſöka ſin men wår fördel / de beſöka i Perſon intil den ringaſte af oß i wåra hus 2 gångor om åhret / ej at fordra penningar / men at underrätta ſig om wåra ſamwetens tilſtånd at gifwa oß tienliga lärdomar ſamt at *recommendera* oß *Sacramenternas* nyttiande efter behörig beredelſe / ſom de intet blott tala om / men ock genom egne Exempel wiſa huru den bör ſkie.Jag hörde ännu mycket mer / men hwarken tid eller rum tillåter mig det berätta. Jag wil nu här med ſluta detta mitt Samtal / och tillika af kiärlek för ſinnes ro = = = = taga affkied ifrån mina Läſare. De hafwa ſedt min Plan. Jag wil ej för tiden widare beſwära med mina Qwinliga tanckar / men ſkal lemna dem til ödet efter mig / ty jag må ej förtiga / at de åtſkilliga jag redan uptäcknadt och af hwilka jag detta föreſtående til ett *valete* för denne gången uttagit / och de jag än uptecknandes warder / lära blifwa hos mig ſå länge jag är / och ſedan efter mig på ett ſätt at man och annorſtädes dem ſkal kunna förſtå.

Dig / min kiära Argi Skugga / tackar jag mycket för all *Complaiſance* emot en wärckelig Qwinna / ſom kanſkie är den förſta och ſidſta ſom tagit ſig den friheten at med ohölgt anſickte tala med dig / ſedan du i allmänna werlden ſå mycket talt om mitt Kön / hwarföre jag nu ei hinner dig at tacka. Jag wil bara anmärcka / at förtroliga underrättelſes ſamtal i tid och tilfälle / giöra intryck! Men deremot fehlens på wiſt ſätt utmålande / lärer ofta mycket ſom förr *ignorerats,* och til förbättring har ſamma wärckan ſom olja i eld.

*

*Summari*ſkt innehåld af deße Samtal

Des beröm öfwer Högſtſ. Konung *CARL XII.*

Tanckar om Religions twiſter: Om Ryſſarnes krig mot Turkarne:

At *Entreprifers* olyckeliga utgång altid *imputeras* betienterne / p. 15/ 16.

N:o 3.

Omdöme öfwer menniſkior ſom ej hålla ſina ord / p. 17/ 18/ 25/ 26.

Öfwer ett lands ſällhet ſom hafwer en fridälſkande Öfwerhet / p. 18.

Tanckar om krig: hwad nytta allmänne hopen deraf tilflyter och hwad intryck i Seder många Segerwinningar för ett land pläga med ſig föra.Högmod i en fattig är oärlighet / ſäger Konunga-Styrelsen / p. 42. p. 18/19.

Fyra ting (*æconomie* örlog) beſkrifwas / ſom i diupaſte fred / ſkada äfwen ſå mycket ſom uppenbara krig / p. 20.

Reflexion. om åtſkilnaden i medfarande mot de Chriſtne Slafwar i Turkiet och de Turkiſka fångar i Chriſtenheten / p. 21/ 22/ 23.

N:o 4.

Huru angelägit men ſwårt är at afkläda *auctoriteter* förutfattade inbillningar om ett ting för det den eller den det ſagt / p. 29/30.

Huru lärde män begått ſtörſta dårſkap. *Diogenes, Zeno, Cardan, Urceus Codrus* och *Hobbes* ſwagheter anföras til Exempel / p. 29/ 30/ 31.

En del af deße ſamtals endamål uprepas p. 32.

N:o 5.

Inkaſt emot *auctoriteters* förlåtande och ytterligare bewis af lärde mäns *foibleſſe* uti jemförelſe emellan förutfattade Inbillningars wärckan hos Hedningar til de Chriſtnas förföljande / och hos de Chriſtne ſielfwe at förfölja och mörda hwarannan / blott för at ſomlige welat bruka ſitt förnuft / p. 36/ 37.

Åtſkilnad emellan ett owetande Inbillnings bedrägeri / och ett witterliget och öfwerlagt. Exempel Papiſtiſke Präſterne / p. 33.

At alt menniſkiornas företagande intet annat har til ändamål, / än ſinnens nöjen / egenkiärlek och egennytta / *Philoſophicè* bewiſt / p. 39.

Hwarföre hon icke des mindre älſkar lifwet / då det likwäl ofta är upfylt med onöje / p. 40.

N:o 6.

Reflexioner öfwer de Ryſkas och Keyſerligas fälttåg emot Turckarne 1738 ſamt de der om *publicerade Prophetier* föreſtält i ett ſamtal emellan en Turkiſk, 2 Tyſke och 2 Ryſka Generaler / p. 41/ 42/ 43/ 44.

De Philoſophiſke frågor upläſte:

1:mo

efter menniſkians enda affticht är för nöjet: om då ſtor kundſkap och ägodelar äro wärckeligen någon del deraf?

nekas / p. 45/ 46.

2:do

om ſtora kundſkaper ſkola giöra del af de ſaligas ſällhet i ewigheten / p. 46.

Huru en *ignorant* giör alt frucktande p. 77.

N:o 7.

En hel hoper dårſkaper beſkrefne under maner af ett beſökt dårhus. Wiſes tillika at ingen galenskap är til / ſom icke hålles för wishet någonſtädz / p. 47/ 64.

N:o 8.

*Phyſi*ſk beſkrifning öfwer 3ne *Inſecter,* nemligen / en Fluga / en Spindel / en mygg. Deras förunderliga ſkapnad och utſeende: hwad nytta de giöra i naturen: åtſkillige andra diurs beſkrifning och art upräknas härwid / p. 65/ 72.

N:o 9 & 10.

Omdöme om en del af det ſom för tiden ſkrifwes och tryckes / och hwad nytta det giör / p. 73.

Cath. Präſterſkapets hemliga orſaker at ej låta ſig öfwertyga om ſitt bedrägeri: deras konſt at hålla menige hopen i owetenhet och med hwad ändamål; huru de medelſt ſina *diſcretions* rättigheters fordrande utmärgla folcket; meniga mans hiertans ſanfärdiga ſinnelag emot berörde Präſter / p. 74 etc.

De Reformerade Präſter deremot beſkrefne / och at deras åhörare hafwa orſak dem at älſka / p. 81.